

Introducere

Ghidul bilingv de educație civică este un rezultat al proiectului “*Educație civică prin limba maternă romani*” implementat de Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi Cluj în parteneriat cu Universitatea București prin CREDIS, Fundația Phoenix București, Project on Ethnic Relations-Filiala România Biroul Târgu Mureș (PER) și Asociația Pro Democrația filiala Cluj-Napoca, în perioada decembrie 2003 – august 2004, cu sprijin financiar din partea Uniunii Europene prin programul Phare Societate Civilă 2001 - Componenta Educație Civică și Fundația pentru o Societate Deschisă România.

Obiectivul acestui ghid este de a promova valori ale educației civice prin limba maternă romani. Materialul este un manual alternativ, elaborat în format bilingv, romani – român, tocmai pentru a da posibilitatea de a-l utiliza un număr cât mai mare de elevi și profesori romi și neromi.

Ghidul de educație civică romani – român, răspunde practic nevoii de a dezvolta un curriculum de educație interculturală și va fi utilizat în timpul orelor de limba romani de aproximativ 260 de învățători de limba romani și peste 5000 de elevi romi din 38 de județe din România.

Echipa care a contribuit la elaborarea acestei lucrări:

Autori: *Anton Gina, Roberta Szabó Kővári* – institutoare rome, *Maria Koreck* – Project on Ethnic Relations-Filiala România Biroul Târgu Mureș (PER) și *Beatrice Hellen Almășan* – Universitatea București – CREDIS.

Traducător în limba romani: *Anton Gina*

Redactor și referent de specialitate: Prof. Dr. *Sarău Gheorghe*

Referent de specialitate: Prof. *Ion Ionel Costin*

Ilustrator: *Eugen Raportoru*

Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi este o organizație non profit, neguvernamentală, membră Soros Open Network și RuralNet – rețea activă în domeniul dezvoltării comunitare din România.

Misiunea Centrului de Resurse pentru Comunitățile de Romi este de a contribui la ameliorarea condițiilor de viață a comunităților de romi din România.

Domeniile de interes și acțiune ale CRRCR sunt: dezvoltarea rețelei organizațiilor neguvernamentale a romilor, dezvoltarea tinerei generații a romilor și implicarea lor în activități care să contribuie la îmbunătățirea situației romilor, dezvoltare comunitară prin îmbunătățirea relațiilor interetnice, drepturile omului, dezvoltarea patrimoniului cultural rom.

Mulțumim consultanților și finanțatorilor noștri!

Claudia Macaria

Coordonator de proiect

Cuprins

1. Persoana și diferențele între persoane
2. Persoane cu nevoi speciale
3. Identitatea persoanei
4. Familia
5. Grupul
6. Comunitatea
7. Națiune. Identitate națională. Conștiință națională. Limbă
8. Statul
9. Religia
10. Dreptate și nedreptate
11. Conflicte și toleranță
12. Prejudecata
13. Respectul
14. Pacea
15. Valorile morale
16. Necesitățile și proprietatea
17. Libertatea de exprimare
18. Mass-media
19. Mediul înconjurător

„Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității.”

(Declarația Universală a Drepturilor Omului)

Persoana și diferențele între persoane

- Bună ziua, copii!
- Bună ziua!
- Eu voi fi învățătoarea voastră. Mă numesc Marinescu Doina și, timp de patru ani, vom învăța împreună să scriem și să citim. Pentru că voi mi-ați aflat numele, vă rog să vă spuneți și voi numele, pe rând, și câți ani aveți. Iar dacă știți o poezie sau un cântecel, hai să le auzim!
- Eu sunt Moldovan Mihai, am 7 ani și știu mai multe poezii.
- Spune-ne una care ți-a plăcut ție cel mai mult !
  - « *Ce te legeni, codrule,*
  - Fără ploaie, fără vânt,*
  - Cu crengile la pământ ?... »*
- Eu sunt Codrescu Maria. Știu un cântecel al rromilor pe care l-am învățat de la bunica: « *Gelem gelem*
Lungone dromența... »
- A sunat clopoțelul. Puteți ieși în pauză, copii!

- Ai auzit ce-a zis Maria despre cântecul acela frumos?
- Da, că este cântecul rromilor.
- Maria, cine sunt rromii?
- Bunica spune că noi, rromii, vorbim altfel și cântăm alte cântece.
- De ce vorbiți altfel, doar sunteți ca și noi !? Uite și tu ești la fel ca și noi !
- O voi întreba pe bunica.

- S-a terminat pauza, copii! Intrați în clasă să continuăm !
- Eu sunt Constantin Ionela, am șase ani și aș dori să desenez.
- Copii, noi am învățat astăzi că în această clasă există și fete și băieți, unii dintre voi au șase, șapte sau opt anișori, o fetiță vorbește și altă limbă, unora vă place să cântați, altora să desenați, să spuneți poezii, însă toți veți învăța să scrieți și să citiți. Și în viață oamenii sunt diferiți și noi îi acceptăm așa cum sunt.

Fiecare ființă umană este înzestrată cu o varietate de **distincții biologice** (cu care se naște: vârsta, sex, caracteristici fizice...), **socio-culturale** (familia, educația, profesia, clasa socială, etnicitate, religie, mod de gândire), cât și cu o istorie individuală care îl/o deosebește de orice altă persoană. Prin aceasta, **fiecare persoană este unică în felul său.**

“O societate va fi măsurată după felul în care îi tratează pe cei dezavantajați.”

Persoane cu nevoi speciale

- Doamnă învățătoare, nu văd bine ce scrieți la tablă!
- Elena, hai să schimbăm locurile ! Eu văd mai bine de aici.
- Mulțumesc, Maria!
- Maria, gestul tău este frumos, căci e bine să ne ajutam unii pe alții la nevoie!
- Nici prietenul meu nu aude prea bine, dar citește de pe buze ce se spune, și așa el înțelege totul ca și noi!
- Ai dreptate, Mihai! Unii dintre noi pot avea deficiențe de vedere, de auz, de vorbire și altele, dar fiecare în parte este o persoană valoroasă.

„Fiecare om are dreptul să i se recunoască pretutindeni personalitatea juridică”

(Declarația Universală a Drepturilor Omului)

Identitatea persoanei

- Sper că sunt prezenți toți elevii, doamnă dirigintă!
- Sigur, domnule inspector !
- Bună ziua, copii!
- Bună ziua!
- Dragi copii, domnul Săvescu Ion este inspector în cadrul Biroului pentru Evidența Populației.
- Am venit să vă îndrum în ceea ce privește completarea formularelor pentru obținerea actelor de identitate, deoarece, în curând veți împlini vârsta de patrusprezece ani. Cunoașteți cum arată actul de identitate pe care îl veți primi?
- Da, eu îl cunosc și mai știu de la tatăl meu că atunci când voi împlini patrusprezece ani voi avea carte de identitate.
- Așa este. Pentru a depune însă dosarul în vederea obținerii cărții de identitate aveți nevoie de certificatul de naștere și de buletinul mamei sau al întreținătorului legal.
- Eu nu știu unde este certificatul meu de naștere. L-am pierdut, ce trebuie să fac?
- Tu vei veni cu părinții la noi, la Biroul pentru Evidența Populației, și vei primi altul nou.
- Eu am certificat de naștere! Mi l-a făcut tata când m-am născut. Cu cartea de identitate voi primi și pașaport. Astfel, voi putea să-l însoțesc pe unchiul meu când pleacă cu tirul în străinătate.
- Acum, copii, dacă nu mai aveți alte întrebări, vă rog să completăm împreună formularele !

Fiecare ființă omenească este o persoană care se identifică în societate prin nume, prenume, data nașterii, sex, numele și prenumele părinților și semnătură, iar în documentele de atestare a persoanei, aceasta se identifică și prin codul numeric personal. Identitatea persoanei se dovedește cu ajutorul următoarelor acte: certificat de naștere, carte de identitate, pașaport, certificat de căsătorie.

«Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului »

(Declarația Universală a Drepturilor Omului)

Familia

- Copii, astăzi vom face câte un desen cu tema “Familia mea”! Vă voi împărți foile de desen și culorile.
- (Copiii încep să deseneze)
- Am terminat, doamnă învățătoare!
- Foarte bine! Hai să discutăm despre desenele voastre, Iulia ! Tu ce-ai desenat?

- Am desenat pe mama, pe sora mea și pe mine.
- Dar pe tatăl tău?
- Nu. Pentru că nu l-am cunoscut niciodată.
- Îmi pare rău!
- Tu ce-ai desenat, Ileana?
- În desenul meu sunt mai multe persoane: mama, tata, sora, frații, bunica, bunicii de la țară și unchiul meu.
- Pe cine iubești tu mai mult din marea ta familie?
- Pe mama !
- De ce?
- Pentru că mama ne îngrijește și ne iubește mult.
- Dar tatăl tău nu facee același lucru?
- Ba da! Ne iubește, dar e ocupat cu munca.
- Vedeți copii, familiile pot fi cu mai mulți sau cu mai puțini membri, noi însă îi vom prețui pe toți.

Familia reprezintă grupul persoanelor legate prin relații de rudenie. Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită de soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

«Orice persoană are dreptul la libertate de întrunire și la asociere pașnică. »

(Declarația Universală a Drepturilor Omului)

Grupul

- Copii, vă rog să aduceți mâine o poză pentru a realiza tabloul clasei!
- De ce este nevoie să facem tabloul clasei?
- Să arătăm tuturor că noi formăm un grup al acestei școli, anume clasa a VI-a B.
- Credeți că unii dintre noi pot să se regăsească și în alte grupuri ?
- Eu fac parte din familia Costescu, sunt în clasa VI-a B, mă joc cu prietenii de pe strada mea, unde locuiesc și vecinii noștri.
- Vedeți, dragi elevi, o aceeași persoană din grupul nostru poate face parte și din alte grupuri: familie, colegi, prieteni, vecini, echipe sportive sau ansambluri culturale, din diferite grupuri religioase ș.a.

Grupul reprezintă asocierea în spațiu și timp a unui număr nedeterminat de persoane legate prin interese și aspirații comune.

“Singuri nu realizăm nimic în lume...”

Sandra Day O’Connor

Comunitatea

- Ei bine, nunta va avea loc peste o lună...
- Îi vom invita și pe vecinii rudari ?
- Bineînțeles! Și noi, în familie, suntem din două neamuri rrome diferite!
- Ai dreptate, eu sunt din neamul ursăresc, iar tu din rândul rromilor vătrași.
- Tata vrea să cheme și cele câteva familii de căldărari din satul vecin, cu care se înțelege foarte bine.
- De acord! Și noi avem prieteni gabori care au promis că vor veni.
- Iar bunica vrea neapărat să invite și familia de spoitori.
- Știi, familia de lăutari pe care am cunoscut-o vara trecută s-a oferit să ne cânte la nuntă?
- Da, ar fi bine să ne cânte ei la nuntă și chiar să-și aducă și prietenii!
- Muzicanții vor cânta în limba rromani, dar și în limba română și limba maghiară, căci, știi bine, vătrașii noștri nu vorbesc limba rromani! Ce frumos va fi!
- De fapt, nu contează din ce neam facem parte, important este că suntem cu toții laolaltă și împreună formăm marea comunitate a rromilor.

Comunitatea reprezintă grupul de persoane care, trăind experiențe comune își creează o identitate proprie a cărei principală caracteristică o reprezintă sentimentul de solidaritate.

“Comunitatea înseamnă puterea care se alătură puterilor noastre pentru a face lucrul care trebuie făcut.”

(Starhawk)

«Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.»
(Constituția României)

Națiune. Identitate națională. Conștiință națională. Limbă

- Pardalian, mâine vin cei cu recensământul! Ce trebuie să facem?
- Nimic special. Când vor întreba ce naționalitate declarăm, noi vom spune că suntem rromi.
- Și când vor întreba care este limba noastră maternă, ce spunem, că doar noi vorbim și româna și rromani la fel de bine, fiind cetățeni români de naționalitate rromă.
- Le vorbim pe ambele, dar limba rromani, totuși, este limba noastră maternă, pe care am moștenit-o de la bunicii noștri. Tot de la ei păstrăm tradițiile și obiceiurile noastre prin care ne deosebim de alții. Cei cu carte spun că acestea ne dau identitatea noastră națională rromă.
- Ai dreptate, dacă știm de unde ne tragem și avem o limbă pe care încă o vorbim cu toții, atunci știm cine suntem și putem fi mândri că suntem rromi!

Națiunea reprezintă comunitatea de oameni formată pe baza unității de limbă și de teritoriu.

Identitatea națională este modelată de elementele culturii grupului etnic: limbă, obiceiuri, tradiții, legende, mituri ale originii.

Conștiința națională reprezintă sentimentul de apartenență la o națiune ale cărei trăsături distinctive și limbă sunt percepute ca fiind ale noastre și pe care le iubim.

Limba constituie principalul mijloc de comunicare între membrii unei colectivități, ce are la bază un sistem gramatical și lexical.

« România este stat de drept, democratic și social în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. »

(Constituția României)

Statul

- Bună ziua, mamă!
- Bună, băiatul mamei!
- Mamă, știai că oamenii alcătuiesc împreună societatea?
- Da, dar tu de unde știi?
- Am învățat la ora de educație civică. Și mai știu că regulile după care se desfășoară viața într-o societate sunt stabilite de către stat.
- Ai învățat și că locuitorii statului se numesc cetățeni?
- Da, noi suntem cetățeni ai României și puterea în țara noastră este exercitată de către popor, așa cum se întâmplă într-un stat democratic. Apoi, noi ne alegem președintele țării, deputații și parlamentarii pentru Parlamentul României prin vot.
- Și nu-i uita pe primarii și pe consilierii locali, care și ei sunt aleși prin vot !
- Am învățat și despre legi. Ni s-a spus că ele sunt elaborate de către Parlament, că Guvernul asigură aplicarea lor, iar puterea judecătorească veghează la respectarea acestor legi.
- Veți învăța, cu siguranță, și despre simbolurile naționale!
- A amintit doamna învățătoare despre Drapelul României, despre Imnul Național al României, despre stema și sigiliul statului, dar încă nu ne-a povestit nimic despre ele.
- Atunci înseamnă că veți învăța ora viitoare și despre ele.
- Da, vom învăța, pentru că doamna învățătoare a zis că le vom discuta când vom vorbi despre Ziua națională a României.

Statul reprezintă totalitatea instituțiilor prin care se asigură conducerea și organizarea societății dintr-o țară.

Cetățeanul este elementul de bază al statului, având îndatoriri și drepturi.

«Baza unui stat democratic este libertatea. »

Aristotel

« Orice om are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și religioasă »
(Declarația Universală a Drepturilor Omului)

Religia

- Copii, ce religii cunoașteți?
- Eu sunt ortodox !
- Eu sunt baptist !
- Eu sunt musulman!
- Eu sunt penticostal!
- Eu sunt greco-catolic !
- Cunoașteți persoane care au alte religii?
- Am auzit de la prieteni și vecini că există și reformați, catolici, adventiști, evrei.
- În afară de acestea, dragi copii, trebuie să știți că există și alte religii în lume.
- Mâine va fi Joia Mare. Mergem să vizităm bisericile și casele de rugăciune din orașul nostru.
- Oare, ce vom vedea ?
- În unele, pe pereți se află icoane, preoții poartă haine strălucitoare, cruci și candelă. În altele, pereții sunt albi, nu există icoane și nici cruci.
- Probabil vom observa și alte asemănări și deosebiri!
- Da! De exemplu, unii ne închinăm la Dumnezeu, iar alții lui Allah!
- De fapt, nu este important cui ne închinăm, importante sunt valorile care ne leagă! Pacea și iubirea dintre oameni sunt propovăduite de toate religiile. Deci, dragii mei, toți avem același Tată Ceresc, indiferent cum îl numim!

Religia reprezintă relația omului cu Divinitatea. Nu există națiuni sau popoare fără religie. În lume există diferite religii în funcție de cultura popoarelor.

«Dreptatea vorbește de la sine»
(Talmud)

Dreptate și nedreptate

- Gata, băieți! Ați făcut echipele?
- Da, doamnă dirigintă! Băieții din clasa a VI-a B și-au ales poarta aceasta, iar noi, cei din a VI-a A, am ales cealaltă poartă!
- Bine, copii! Domnul Crăciunescu Marin va arbitra meciul vostru de astăzi. Succes!
(Jocul începe)
- Cât este scorul?
- Este 1-1! Mai e puțin și începe repriza a doua!
(După repriza a doua)
- Nu se poate! Era cât p-aci să dăm gol! De ce ați oprit meciul?
- Pentru că a expirat timpul!

- Prelungiți meciul! Prelungiți meciul! - se aud strigând fetele din galerie.
  - Bine! Vom relua meciul peste puțin timp, cu o repriză de 15 minute.
- Jocul se reia. Nu după mult timp se aude:
- Gooooool!
  - Bravo băieți!
  - S-a făcut dreptate, până la urmă tot clasa a VI-a B a învins!
  - Ei sunt cei mai buni, nu aveți ce face! – spune doamna dirigintă. Antrenați-vă și voi mai mult, cei din clasa a VI-a A, și, data viitoare, veți câștiga și voi! Atunci, veți distinge mai bine între dreptate și nedreptate!

Dreptatea poate fi definită ca încercarea de a trata toate persoanele corect din punct de vedere moral. Dreptatea face posibilă stabilirea unei aprecieri de valori privind relațiile interumane.

« Ne putem obișnui și cu dreptatea. »

(Tamási Áron)

“Legile singure nu pot asigura libertatea de exprimare, pentru ca fiecare persoană să –și poată exprima fără consecințe negative părerea, trebuie să existe un spirit de toleranță în rândul întregii populații.”

Albert Einstein (1879 -

1955)

Conflicte si toleranță

- Ileana, te rog să aduci niște apă să udăm florile din clasă!
- Bine, mă duc !
- Hai să le udăm!
- Ileana, aceasta e floarea mea! Vreau s-o ud eu !
- Vai, ce-ai făcut, Irina!
- De ce m-ai împins?
- Ce se întâmplă aici? – întreabă doamna învățătoare.
- Irina a spart ghiveciul de flori.
- Eu am vrut doar să-mi ud floarea...
- Puteai să o uzi mâine, dacă astăzi a udat-o Ileana! Nu e bine să vă certați! Sunteți colege și ar trebui să vă înțelegeți ca fiecare dintre voi să aibă o zi în care să ude florile.
- Da, sunt de acord! Și eu aș dori să ud florile!
- E bine, pentru că așa nici una dintre noi nu va uda florile mai mult decât cealaltă. Nu-ți mai amintești că am învățat că oamenii trebuie să conviețuiască în înțelegre unii cu alții ?

Conflictul reprezintă confruntarea unor opinii sau interese diferite între persoane sau grupuri. Conflictul este „**războiul existent între sentimente și rațiune**” – după cum spunea Blaise Pascal.

Conflictele se manifestă: verbal, prin violență fizică sau, în cel mai rău caz, prin război.

Toleranța constă în predispoziția de a accepta și respecta valori și opinii diferite de cele proprii.

“Testul curajului intervine când suntem în minoritate. Testul toleranței intervine când suntem în majoritate.”

Ralph W. Sockman

« Prejudicata este o opinie fără judecată »
- Voltaire -

Prejudicata

- Peste o săptămână va fi ziua ta, Radule! Pe cine vei invita?
- Aș dori să invit toată clasa.
- Și pe Robert?
- De ce nu? El nu e colegul nostru? Și în plus de asta, fiind și colegul meu de bancă, va trebui să vină !
- Nu știu ce să spun, dar eu cred că părinții mei nu mi-ar fi dat voie să-l invit.
- Greșești, Mihai! Părinții mei nu vor fi contra. La noi în casă se vorbește deseori despre romi. Am fost chiar și la el acasă. Are o familie ca și a mea, ca și a ta. Atât doar că ei vorbesc și o altă limbă decât noi - limba romani, iar acest lucru nu este un motiv încât să nu-l invit la ziua mea. Te vei convinge și tu de asta, când vei veni la ziua mea și-l vei cunoaște mai bine.

O **prejudicată** reprezintă o atitudine față de cineva sau ceva bazată pe o opinie formată în prealabil, fără o cunoaștere suficientă. Prejudiciile sunt, în general, negative, dar pot fi și pozitive. Prejudiciile vizează: rasa, religia, opiniile politice, trăsăturile fizice, vârsta sau cultura.

Discriminarea reprezintă prejudicata pusă în acțiune, prin care o persoană este lezată în drepturi.

''Cine este înclinat să nu-i respecte pe alții, acela nu se respectă, înainte de toate, pe sine.''

(Dostoievski)

Respectul

- Grăbiți-vă, e timpul să plecați la bunici!
- Plecăm îndată, mamă !
- Repede, că vine autobuzul!
- U, u, u! Ce de lume e în stație!
- Trebuie să le dăm voie să urce. Uite, aproape toți sunt în vârstă!
- Vezi că în spate au mai rămas locuri libere! Hai să ne așezăm repede noi!
(Copiii ocupă locurile)
- Tu vezi că au mai urcat în această stație încă două persoane și nu mai sunt locuri libere?
- Așa este! Ar fi cazul să le cedăm locurile, căci sunt niște persoane în vârstă!
- Pofțiți, luați loc aici!
- Mulțumim! Sunteți niște copii respectuoși! Se vede educația bună de acasă și de la școală !

Respectul reprezintă considerația obiectivă față de drepturile, de valorile, de credința și proprietatea tuturor persoanelor.

« Orice persoană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale.»
(Declarația Universală a Drepturilor Omului)

Pacea

- Pardalian, uite, la «Știri» au arătat că în țara vecină au murit mulți oameni.
- Ce bine că la noi nu este război ! Dar, din păcate, unchiul Gheorghe are un transport cu autocamionul prin zona aceasta în care sunt probleme. Sper să nu pățească ceva.
- Ar trebui să rămânăși el un timp acasă, căci aici este pace. Țara noastră se înțelege cu țările vecine, oamenii de la noi, chiar dacă sunt diferiți, încearcă să-și rezolve problemele pe cale amiabilă, prin înțelegere, fără să ajungă la conflicte.
- Așa este! Așa cum un om se bucură de sănătatea sa, tot la fel un popor, o țară trebuie să se bucure de pace.

Pacea este definită, în general, ca o stare de liniște caracterizată prin absența factorilor perturbatori, de disconfort.

Războiul reprezintă un conflict care implică folosirea organizată a armelor și a forței fizice între națiuni, țări sau forțe armate mari. Așadar, **pacea** reprezintă starea de bună înțelegere între popoare, situație în care nu există conflicte armate sau războaie între state, popoare, populații.

„Nu există nici o cale spre pace. Pacea este calea.“
(Mahatma Gandhi)

„Scopul moralității este de a conferi oamenilor un standard și un motiv pentru care să aspire și prin care să nu se intensifice egoismul fiecăruia, ci să se înalțe deasupra lui.”

Cecil J. Sharpe

Valorile morale

- Ce s-a întâmplat aici? Cine mi-a stricat scaunul?
- Nu știm, n-am văzut pe nimeni!
- Bună ziua, copii! Eu mă așteptam să vă găsesc repetând lecția și voi sunteți în discuții aprinse!
- Cineva i-a stricat scaunul lui Radu!
- Recunoaște cineva?
- Dacă nimeni nu recunoaște, îl voi ajuta eu pe Radu!
- Cum poți tu să-l ajuți, Robert?
- Bunicul meu este lingurar și ne va ajuta cu plăcere, căci el știe să prelucreze ușor lemnul.
- Eu l-am stricat, dar n-am vrut! Din greșeală, m-am împiedicat...
- Era bine să fi fost sincer de la început, Bogdan!
- N-am avut curaj, dar prietenia voastră m-a făcut să-mi recunosc greșeala.
- Mă bucur că ați reușit să rezolvați problema. E bine că Bogdan și-a recunoscut greșeala, dar în viață trebuie să ne asumăm faptele de la bun început. În viață, veți fi prețuiți dacă veți da dovadă de cinste, de bunătate, de curaj și prietenie.

Valoarea morală – distincția dintre bine și rău acceptată de o persoană sau de un grup social ca fiind determinantă asupra comportamentului propriu.

Cinstea reprezintă valoarea morală care se bazează pe respectul față de adevăr.

Bunătatea reprezintă o valoare morală care se manifestă prin compasiune și înțelegere față de alte persoane și ajutorul acordat acestora la nevoie.

Curajul constă în forța morală de a înfrunța cu îndrăzneală primejdiile și neajunsurile de orice fel. El este definit de îndrăzneală, de fermitate în acțiuni sau în manifestarea convingerilor, de tărie de caracter.

Prietenia se definește ca fiind legătura dintre două persoane, bazată pe sentimente de simpatie, de stimă, de atașament reciproc, de bunăvoință.

„A acționa în ciuda fricii înseamnă curaj.”

Howard W. Hunter

„Orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură, cât și în asociere cu alții”
(Declarația Universală a Drepturilor Omului)

Necesități și proprietate

- Pentru săptămâna viitoare aveți de citit, ca lectură, *Faraonii* de I. Agârbiceanu. Țineți cont că această lectură face parte din tematica de examen!
- De ce ești supărat, Alexandru ?
- Pentru că eu nu am această carte și nici nu o pot cumpăra acum când am nevoie de ea !
- O am eu! Am primit-o de ziua mea, de la mama ! Am fost foarte fericit când am primit-o. Iar acum sunt bucuros că pot să ți-o împrumut și ție! Dar, te rog, să ai grijă de ea, căci pentru mine valorează foarte mult!
- Îți mulțumesc foarte mult ! Prietenul la nevoie se cunoaște. Îți promit că voi avea mare grijă de *cartea ta*.

Proprietatea reprezintă ansamblul bunurilor pe care le stăpânește o persoană, o familie sau o instituție.

Necesitatea reprezintă ansamblul bunurilor care îi lipsesc unei persoane, unei familii sau unei instituții.

«*Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor...sunt inviolabile* »
(Constituția României)

Libertatea de exprimare

- Bună ziua, copii! Am hotărât să ne întâlnim astăzi, în Consiliul elevilor pentru a pune în discuție o problemă importantă. Elevul Cornea Robert învață în clasa a-VIII-a A. El s-a calificat la faza județeană a concursului școlar de matematică, însă refuza să se prezinte la concurs.
- Dar, care e motivul pentru care refuză să ia parte la faza județeană a concursului de matematică?
- Haideți să-l întrebăm pe el !
- Ce s-a întâmplat, Robert? De ce nu vrei să participi la acest important concurs școlar? Gândește-te că e onoarea școlii în joc !
- M-am gândit. Îmi pare rău că nu pot lua parte la acest concurs, dar acesta coincide cu faza națională a concursului școlar de limba rromani, la care, nu pot lipsi. M-am pregătit foarte mult pentru acest concurs! E dreptul meu să aleg. Știți cu toții că limba rromani e limba pe care o vorbesc acasă.
- Atunci, dacă asta e decizia ta noi o vom respecta! Îți urăm succes!
- Mulțumesc ! Îmi doresc din tot sufletul să reușesc să aduc un premiu în școală.
- Dragi elevi ! În viață trebuie să știm să alegem. De asemenea, nu e bine să ne grăbim în a judeca opțiunea cuiva – așa cum am procedat noi - înainte de a cunoaște motivele privind decizia sa. O discuție lămuritoare, de cele mai multe ori, lucrurile.

Libertatea de exprimare reprezintă dreptul persoanelor de a-și exprima liber opiniile și ideile proprii.

Libertatea înseamnă lipsa constrângerilor.

A împrăștiia știrea înseamnă să o multiplici”
(Proverb tibetan)

Mass-media

- Bună ziua, copii! Am organizat acest careu pentru a vă informa că elevul Codrescu Robert, din clasa a-VIII-a A, ne-a făcut o mare bucurie! Ne-a onorat școala obținând locul I la concursul național de limba rromani. În acest fel, școala noastră a devenit cunoscută în toată țara. Numele elevului și al școlii au fost intens mediatizate în presă și pe toate posturile de radio și de televiziune.
- Ce frumos!
- În numărul patru din aprilie al revistei editate de elevii școlii noastre, *Un pas spre viitor*, vom avea un articol privind performanța lui Robert.
- Ce bine, ce bine! – au strigat copiii.

Mass media reprezintă ansamblul modalităților prin care se realizează difuzarea informației. Există mijloace de comunicare *scrise* (ziare, reviste etc), *audio-vizuale* (radio, tv), *electronice* (internet, e-mail).

„Noi facem lumea în care trăim și formăm propriul nostru mediu.”

Orison Swett Marden

Mediul înconjurător

- Așadar, copii, după ce am stabilit obiectivele organizației „Micii ecologiști”, va trebui să alegem și șeful acesteia.
- Eu îl propun pe Radu!
- Eu pe Mihai!
- Hai să-i auzim pe fiecare în parte despre ce vor să facă! Spune tu, Mihai!
- Eu vreau să mă ocup de curățenia din școală și din curtea școlii.
- Iar tu, Radu ?
- Și eu vreau o școală curată, dar eu nu voi strânge gunoiul, ci vreau să le arăt colegilor cum să păstreze un mediu curat, cum să respecte curățenia și natura.
- Hai să votăm, atunci !
(Se votează și se numără voturile.)
- Radu are mai multe voturi, deci el va conduce organizația, iar noi îl vom ajuta! Eu cred că voi ați apreciat cu toții faptul că Radu vrea să vă învețe cum să mențineți curățenia și nu să faceți voi curat după ce spațiul din jurul vostru s-a murdărit!
- Cu toții vom păstra un mediu curat, pentru că, așa cum se zice „un mediu curat este un mediu sănătos”. Nimeni nu va veni în locul nostru să mențină curățenia!

Mediul înconjurător reprezintă natura înconjurătoare alcătuită din totalitatea factorilor externi în care se află ființele și lucrurile.

Breviar

Abuz de autoritate - încălcarea legalității de către cei care dețin puterea în scopul obținerii unor avantaje personale sau de grup (violare de domiciliu, negarea justiției, violențele funcționarilor, violarea secretului corespondenței, perceperea ilegală de impozite etc.).

A acționa în instanță - a da în judecată, a intenta un proces.

A adopta - 1. A înfia un copil. 2. A accepta, a hotărî ceva în urma unui vot.

Anarhie - dezordine, absență a regulilor.

Atitudine – manifestarea ideilor, opiniilor, punctelor de vedere proprii

Bunătatea - reprezintă o valoare morală care se manifestă prin compasiune și înțelegere față de alte persoane și ajutorul acordat acestora la nevoie.

Capitalism - sistem economic modern caracterizat prin: proprietatea privată asupra mijloacelor de producție; generalizarea producției (industriale) de mărfuri și reglementarea acestora de către mecanismele pieței

Categorie socială - grup de persoane care se aseamănă dintr-un anumit punct de vedere (profesie, vârstă etc.).

Cenzură – îngrădirea libertății de exprimare

Cetățeanul - este elementul de bază al statului având îndatoriri și drepturi

Cinste - reprezintă valoarea morală care se bazează pe respectul față de adevăr.

Comunitatea - reprezintă grupul de persoane care trăind experiențe comune își crează o identitate proprie al cărei principală caracteristică este sentimentul de solidaritate

Compromis – 1. înțelegere, 2. metodă de rezolvare a conflictului care se bazează pe renunțări și concesii reciproce

Conciliere – 1. împăcare, 2. metodă de rezolvare a conflictului prin găsirea unor soluții care să satisfacă ambele părți

Conflictul - reprezintă confruntarea unor opinii sau interese diferite între persoane sau grupuri

Consens – înțelegere bazată pe acord de idei

Constrângere – obligarea unei persoane de a face ceva împotriva voinței sale

Conștiință - organizarea dinamică a vieții psihice umane manifestă în relațiile omului cu sine și cu mediul. C. implică memoria, atenția, gândirea, inteligența, afectivitatea, senzorialitatea și sinele. C. se formează și devine în raport cu realitatea obiectivă, este un produs social. Se poate vorbi despre c. individuală, c. socială (c. de clasă, c. politică, c. juridică, c. morală) etc.

Conștiința națională - este sentimentul de apartenență la o națiune ale cărei caracteristici și limbă o simțim a noastră și o iubim.

Convenție - document internațional cu caracter obligatoriu pentru părți, care reprezintă o înțelegere dintre două sau mai multe state și/sau organizații internaționale interguvernamentale cu privire la anumite probleme dintr-un domeniu specific.

Curajul - este forța morală de a înfrunța cu îndrăzneală primejdiile și neajunsurile de orice fel; îndrăzneală, fermitate în acțiuni sau în manifestarea convingerilor; tărie de caracter

Declarație - document internațional (Declarația referitoare la drepturile copilului) sau național (de ex. Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului, Franța 1789) cu caracter de recomandare ce conține principii și idealuri într-un anumit domeniu .

Democrație - (din limba greacă "demos"-popor și "cratos" putere), principiul politic conform căruia poporul participă, direct sau prin reprezentanți la viața politică în stat Abraham Lincoln spunea: "Democrația înseamnă guvernarea poporului înfăptuită de către popor în numele poporului". Democrația poate fi directă (poporul nemijlocit exercită puterea, de ex. Grecia Antică) și reprezentativă (puterea poporului este exercitată de către reprezentanții săi aleși). Deoarece democrația directă este imposibilă astăzi din cauza numărului mare al populației, dimensiunii teritoriului etc forma reprezentativă este răspândită aproape în toate țările lumii, poporul participând direct la guvernare doar în cazurile alegerilor și referendumului. Democrația politică reprezintă guvernarea majorității cu respectarea drepturilor și libertăților minorității, chiar dacă majoritatea are o părere diferită. Aceasta înseamnă să fii capabil, să lucrezi cu diversitatea și eventual să ajungi la un compromis spre binele fiecăruia.

Dictatură - reprezintă o formă de guvernare a unei singure persoane, care deține întreaga putere în stat și pe care o exercită în mod arbitrar. Dictatorului i se atribuie calități "exceptionale", manifestându-se un adevărat cult al personalității (Mussolini, Stalin, Hitler, Ceausescu etc.).

Discriminare- reprezintă prejudecata pusă în acțiune, prin care o persoană este lezată în drepturi, tratare inegală a indivizilor sau grupurilor în raport cu unele trăsături categorice cum ar fi apartenența rasială, etnică, religioasă sau de clasă. În mod obișnuit, termenul este folosit pentru a descrie acțiunea unei majorități dominante asupra unei minorități dominate și implică un prejudiciu adus unei persoane sau unui grup. Aprecierea unui tratament drept d. se face în raport cu normele și valorile sociale dominante în societate. D. poate practica și de către instituții: companii, școli, spitale, organizații guvernamentale caz în care se numește d. instituțională.

Dreptatea - poate fi definită ca încercarea de a trata toate persoanele corect din punct de vedere moral. Dreptatea face posibilă stabilirea unei aprecieri de valori privind relațiile interumane.

Drepturile omului - drepturi care revin ființelor umane, fără nici o excepție, în virtutea faptului că sunt ființe umane. Aceste drepturi sunt bazate pe ideile filosofilor iluminiști și au fost dezvoltate în documente ca Declarația americană de independență, Declarația drepturilor omului și cetățeanului etc. care au stat la baza teoriilor asupra drepturilor omului din secolul nostru. Drepturile omului includ drepturile civile și politice (dreptul la viață, la libertate, la cetățenie, la întrunire etc.), drepturile sociale, economice și culturale (dreptul la muncă, dreptul la hrană, la odihnă, la practicarea liberă a confesiunii etc.). Temelia reglementării juridice internaționale cu privire la drepturile omului este constituită de "International Bill of Human Rights" care cuprinde: Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice (1966), Protocolul opțional (1966) și Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale (1966). Ca instrumente generale de introducere a d.o. mai pot fi amintite Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (1950), Convenția Americană a Drepturilor Omului (1969) sau Carta Africană privind Drepturile Oamenilor (1981).

Economie de piață - mișcarea resurselor și a produselor în funcție de cerere și ofertă. Prețurile produselor sunt stabilite prin competiție liberă între ofertanți.

Egalitate - stare socială caracterizată prin faptul că toți membrii colectivității sunt tratați la fel din punctul de vedere al drepturilor și obligațiilor și, în mod special, prin accesul egal la resursele colective. Conținutul ei depinde de contextul social-istoric. Egalitatea va fi o realitate doar când oamenii vor avea acces egal la justiție, proprietate, securitate publică, informație etc.

Etnie- comunitate având aceleași caracteristici culturale, istorice și de civilizație. Esențial este sentimentul identității și autoperceperea lor ca fiind diferiți de alți membri ai societății. În uzajul politic contemporan, termenul de grup etnic este frecvent folosit pentru a descrie o minoritate cvasinațională care trăiește în cadrul unui stat și care nu a atins statutul de națiune. De ex. în România (români, maghiari, germani, romei, evrei, etc).

Grupul - reprezintă asocierea în spațiu și timp al unui număr nedeterminat de persoane legați de interese comune

Guvern - organ de stat care execută legile sau hotărârile adoptate de Parlament .

Identitatea națională - este modelată de elementele culturii grupului etnic : limbă, obiceiuri, tradiții, legende, mituri ale originii.

Instituție – organism creat pentru implementarea unor reguli în vederea realizării intereselor cetățenilor

Instrument internațional - document, adoptat de către două sau mai multe state și/sau organizații internaționale interguvernamentale, cu caracter obligatoriu sau de recomandare. Poate să se numească în mod diferit după cum urmează: pact, protocol, convenție, acord, concordat, memorandum, declarație, recomandare etc.

Interdicție - prevedere legală prin care se interzice săvârșirea anumitor fapte.

Libertate – 1. este lipsa constrângerilor Consecința morală a libertății este responsabilitatea. 2. Drepturi cetățenești: libertatea individuală este dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei; libertatea de conștiință este dreptul oricărui cetățean de avea o opinie proprie în orice domeniu; l. de gândire sau l. cuvântului este dreptul de a exprima prin viu grai sau prin scris opiniile proprii etc.

Libertatea de exprimare - reprezintă dreptul persoanelor de a exprima liber opiniile și ideile proprii.

Limba - este principalul mijloc de comunicare între membrii unei colectivități, alcătuit din sistemul gramatical și lexical

Lobby - grup de persoane care influențează din afară hotărârile unui parlament.

Mediere – metoda de rezolvare a unui conflict

Minoritate națională – grup etnic aflat în minoritate numerică într-o țară

Naționalism - o stare a spiritului, a sensibilității sau sentimentelor unui grup de oameni care trăiesc într-o arie geografică bine delimitată, vorbesc aceeași limbă, dețin o literatură în care aspirațiile națiunii au fost exprimate și, în unele cazuri, au o religie comună

Națiunea - este comunitatea de oameni formată pe baza unității de limbă și de teritoriu.

Naționalitate – apartenența unei persoane la un grup etnic, popor sau la o anumită națiune ; limba română face distincție între naționalitate ca apartenență etnică și cetățenie ca apartenență la un stat. În unele țări naționalitatea este echivalată cu cetățenia , fiind obținută prin acordarea acesteia și nu ca rezultat al originii etnice (Franța).

Negociere – metodă de rezolvare al unui conflict

Oprimare - absența libertății, poate avea loc ca rezultat al încălcării drepturilor omului.

Organizație neguvernamentală (ONG) - formațiune benevolă, apolitică , fără scop lucrativ (nu urmărește să obțină profit) care militează pentru realizarea scopurilor și sarcinilor stabilite de comun acord de membrii săi.

Pacea - este în general definită ca o stare de liniște caracterizată prin absența factorilor deranjați.

Parlament - organ legislativ din unele țări, compus din una sau două camere și constituit din reprezentanți ai diferitelor partide politice

Politică – activitate de organizare și conducere a societății

Prejudecata - reprezintă o atitudine față de cineva sau ceva bazată pe o opinie formată în prealabil fără cunoaștere. Prejudecățile sunt în general negative, dar pot fi și pozitive. Prejudecățile vizează rasa, religia, opiniile politice, trăsăturile fizice, vârstă, sau cultura

Prevedere - indicație, clauză, dispoziție dintr-un tratat, lege, hotărâre etc.

Prezumția de nevinovăție –

Prietenia - este legătura dintre două persoane, bazată pe sentimentul de simpatie, de stimă, de atașament reciproc, de bunăvoință.

Protocol - text juridic adăugat Convenției ulterior.

Rasism - a socoti că există anumite rase superioare altora și a acționa în consecință. Nu există nici o dovadă științifică pentru existența raselor superioare. Biologia a determinat doar o rasă - rasa umană. Ca doctrină, r. este creația exclusivă a epocii moderne: discriminarea evreilor, a negrilor, a asiaticilor sau r. intertribal (în Africa).

Ratificare - confirmare de către organul legislativ al unui stat a angajamentului asumat de acesta printr-un document internațional semnat anterior. Din momentul ratificării acest document are forță juridică pentru statul respectiv.

Rațiune - facultate care permite omului cunoașterea, gândirea logică, înțelegerea sensului și legăturii fenomenelor

Războiul - este un conflict care implică folosirea organizată a armelor și a forței fizice între națiuni, țări sau alte forțe armate mari.

Regim politic - modul de organizare al unui stat, de ex. state democratice sau state totalitare

Regulament - totalitatea instrucțiunilor, normelor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea și bunul mers al unei organizații, instituții etc.

Religia - este relația omului cu Divinitatea

Respectul - este considerația obiectivă față de drepturile, de valorile, de credința și proprietatea tuturor persoanelor.

Rol social - ansamblul atribuțiilor, sarcinilor care îi revin unei persoane în cadrul grupului din care face parte sau în cadrul societății în ansamblu.

Sexism - discriminare bazată pe sex.

Societate civilă - ordine socială și economică care se transformă conform propriilor reguli, independent de cerințele etice ale asociațiilor legaliste sau politice. În societățile pluraliste, s.c. a obținut un rol foarte important, constituind una dintre formele cele mai importante de apărare a indivizilor și grupurilor umane în fața expansiunii statale și furnizând mijloacele de influențare a deciziilor politice. În cadrul s.c. intră organizațiile nonprofit (asociații de drepturile omului, culturale, religioase etc.), sindicatele etc.

Statul - reprezintă totalitatea instituțiilor prin care se asigură conducerea și organizarea societății dintr-o țară.

Stat de drept - stat în care guvernează legea, drepturile și libertățile fundamentale ale omului sunt protejate prin lege, puterea de stat nu aparține doar unui organ de stat, ci este împărțită de legislativ (Parlament), executiv (Guvern) și o justiție independentă.

Stereotip - (din limba greacă "stereos"-tare, solid și "tipos"-urmă, amprentă), imagine sau reprezentare stabilă (care se repetă mereu) despre ceva sau cineva și exprimă o atitudine tradițională influențată de anumiți factori. În loc de opinii formate prin observație directă și judecată critică, recurgem la scheme simplificatorii, gata formate, învățate în procesul socializării. S. reprezintă componenta emoțională a atitudinilor individuale și colective, în timp ce prejudecata reprezintă componenta cognitivă, iar discriminarea componenta acțională a acestor atitudini în relațiile dintre indivizi și grupuri sociale.

Toleranță - este predispoziția de a accepta și respecta valori și opinii diferite de cele proprii (din limba latină "tolerantia"- răbdare). Toleranța este armonia diferențelor realizată prin cunoștințe, transparentă, comunicare și libertatea gândirii și confesiunii. Toleranța este: de a fi tu însuși fără a-ți impune părerea ta altora; de a nu te impune, dar și de a nu te umili. Toleranța este mai întâi de toate o atitudine atinsă în urma recunoașterii drepturilor și libertății fundamentale ale altora. Aplicarea toleranței nu înseamnă tolerarea in justiției sociale sau schimbarea părerii personale. T. nu este întotdeauna un concept pozitiv. Multe înțelesuri tradiționale ale cuvântului nu includ respect sau acceptare.

Totalitarism - regim sau concepție politică ce aplică sau preconizează dictatura unui grup de persoane restrâns, majoritatea populației fiind lipsită de drepturi și libertăți. În istoria secolului nostru s-au manifestat ambele extreme ale totalitarismului (comunismul și nazismul).

Tutelă - 1. Sprijin, ocrotire, protecție. 2. Instituție legală având drept scop ocrotirea și administrarea intereselor unui minor.

Ultranationalism - atașamentul exclusivist față de țara ta, în disprețul valorilor care îi unesc pe oameni.

Valoare morală – distincția dintre bine și rău acceptată de o persoană sau un grup social ca fiind determinantă asupra comportamentului propriu

Xenofobie - ostilitate îndreptată împotriva a tot ce este străin. Cuvântul este utilizat pentru a descrie ostilitatea față de oamenii care vin din alte țări sau din alte grupe etnice și lipsa de respect pentru tradițiile și cultura lor.

Metode participative de predare a lecțiilor recomandate

LUCRUL PE GRUPE

Împărțirea clasei în perechi sau grupuri oferă elevilor posibilitatea unei participări mai responsabile și a unei cooperări mai strânse.

Perechile și grupurile sunt utile pentru a genera într-un interval scurt un număr mare de idei și pentru a facilita înțelegerea unor concepte abstracte prin discuții referitoare la experiențe personale în acel domeniu.

Procedura:

- Stabiliți criteriul de grupare (sexul, prietenii, nivelul abilităților într-un anumit domeniu etc.) și dimensiunea grupului (de la 2 la 10 persoane). Fiecare dimensiune corespunde mai bine cerințelor unei anumite teme. Membrii unei perechi tind să încheie înțelegeri și să răspundă unul dorințelor celuilalt. În triade se dezvoltă mai bine idei noi. Un număr de cinci membri reprezintă mărimea ideală pentru grupurile care au de îndeplinit obiective precise. Cu cât crește numărul membrilor cu atât crește complexitatea obiectivelor ce pot fi urmărite, dar scade gradul pe participare individuală.
- Aranjați mobilierul din clasă în mod corespunzător. Dacă băncile sunt fixate în podea, formați grupuri de câte patru elevi, de o parte și de alta a unei bănci.
- Stabiliți regulile de lucru (se vorbește pe rând, nu se atacă persoana ci opinia sa, nu se monopolizează discuția etc.) și responsabilități individuale (secretar - notează opiniile membrilor, raportor - prezintă întregii clase rezultatul activității grupului, facilitator - se asigură că toți membrii își pot exprima opiniile etc.). Este bine ca rolurile să se schimbe de la o activitate la alta pentru a se evita acapararea puterii de unii și aceiași elevi.
- Explicați foarte clar obiectivele activității, regulile de lucru (ele vor fi elaborate împreună cu elevii și eventual afișate în clasă), specificați timpul pe care îl au la dispoziție.
- Rolul profesorului este să fie la dispoziția elevilor când aceștia au de pus întrebări pentru realizarea sarcinilor, să mențină atenția elevilor asupra obiectivelor stabilite, să încurajeze lucrul individual sau al grupului, să deblocheze discuția, să urmărească ansamblul (tot colectivul de elevi), să rezume desfășurarea activității.
- Evaluarea activității (întrebați-i pe elevi dacă activitatea li s-a părut utilă, ce au învățat din ea, cum s-ar putea organiza mai bine lucrul și *aplicați sugestiile lor la activitatea următoare*).

Grupurile pot avea sarcini diferite dar convergente (studierea activității diferitelor organizații sau instituții din domeniul drepturilor omului, sau analizarea diferitelor părți ale unui instrument internațional etc.), raportările finale aducându-i pe toți elevii la același numitor în privința învățării. Sigur că efortul de coordonare pe care trebuie să îl facă profesorul este mult mai mare decât în cazul predării unei teme unice la întregul colectiv de elevi.

Avantajele lucrului în grup: încurajează contribuția personală, participanții învață unul de la altul nu doar de la profesor, elevii vorbesc mai liber decât în fața întregii clase, apar idei mai multe și mai bune, competiția poate fi stimulativă pentru cei mai mulți dintre elevi.

Limitele acestei metode sunt: necesită mai mult timp (față de o prelegere a profesorului sau ascultarea unui elev), unii elevi pot domina grupul, elevii timizi se vor antrena mai greu într-o activitate în care contribuția personală este ușor decelabilă, se poate pierde din vedere obiectivul final și dilua activitatea de învățare acordând foarte mare atenție relațiilor intragrup.

DISCUȚIA

Discuțiile și dezbaterile sunt o modalitate eficientă prin care elevii se pot informa în domeniu, își pot exersa deprinderile de ascultare și exprimare și își pot manifesta atitudinea față de problemele de drepturile omului și democrație.

Procedura:

- Întrebați-i pe elevi dacă doresc ca clasa lor să fie un loc unde să se simtă liberi să-și exprime opiniile (această cerință poate fi formulată chiar de elevi la un moment dat, dacă au mai multe experiențe negative în această privință).
- Expuneți tema clar și incitant pentru copii (pentru a participa la unele discuții elevii vor trebui să se documenteze în prealabil).
- Se stabilesc prin consens regulile discuției astfel încât fiecare elev să se simtă încurajat să participe.
- De obicei discuția are un facilitator (profesorul sau un elev echilibrat și elocvent) care menține cursul comunicării pe tema anunțată, se asigură că sunt respectate regulile, eventual rezumă în final.
- Evaluați activitatea cu ajutorul elevilor (Ce a mers bine/rău și de ce ? Cum au fost depășite neînțelegerile? A avut toată lumea posibilitatea să participe? Etc.)

Discuția panel este o discuție formată din două părți: o prezentare tip prelegere pe o temă anume, realizată de persoane cu experiență în acel domeniu (polițiști, judecători, victimele regimului comunist, un elev cu o experiență deosebită, copii refugiați etc.) și o discuție a auditoriului cu prezentatorii. În prima parte nu se admit întreruperi, ascultătorii își notează observațiile și întrebările pe care le vor ridica în partea a doua a activității. Dialogul care se naște între prezentatori și ascultători va respecta regulile unei discuții (anunțarea întrebării, vorbit pe rând etc.)

Dezbaterea îi ajută pe elevi să gândească critic, să se exprime și să ia decizii într-o problemă controversată. Ea este o discuție structurată în următorul mod:

1. Se stabilesc părțile (susținătorii și oponenții unei teze și eventual publicul), secretarii (cei care vor conduce discuțiile) și regulile comunicării.
2. Reprezentanții fiecărei părți își expun pe rând și fără să fie întrerupți argumentele.
3. Membrii celor două părți își pun reciproc întrebări pentru o mai bună înțelegere a pozițiilor.
4. Publicul pune întrebări reprezentanților celor două poziții. Ideea este ca problema să fie abordată din cât mai multe puncte de vedere, profesorul poate interveni în momentele de tensiune sau de criză de inspirație a elevilor.
5. Reprezentanții celor două părți rezumă argumentele proprii.
6. Se votează pro/contra tezei inițiale. Se compară rezultatul cu configurația inițială (câți susținători, oponenți, respectiv nehotărâți - public au existat la începutul dezbaterii).

Această metodă care în traducere directă înseamnă "furtună în creier" sau "asalt de idei" este o modalitate de generare de idei într-un interval de timp scurt.

Ea se folosește pentru a găsi soluții pentru o problemă (a rezolva un conflict, de exemplu), a defini un domeniu nou pentru elevi ("Ce înseamnă pentru voi drepturile omului?", "Ce desfășurare pot lua lucrurile din acest punct?") etc.

Este o metodă de stimulare a creativității ce se poate practica oral sau în scris (brainwriting). A fost inițiată de către psihologul american A. F. Osborn și completată de mulți alți autori.

Procedura:

- Hotărâți tema brainstorming-ului și formulați-o ca întrebare.
- Stabiliți intervalul de timp disponibil (de regulă el va fi suficient de scurt pentru a determina o stare de "criză", pentru a-i mobiliza la maximum pe participanți din punct de vedere intelectual și afectiv).
- Animatorul (profesorul sau un elev) va nota pe tablă **toate** ideile generate (inclusiv pe cele care nu au legătură cu subiectul sau par "trăsnete") în ordinea rostirii lor.
- Nimeni nu va face nici un fel de apreciere la adresa ideilor emise (inhibițiile și lipsa de experiență nu trebuie să afecteze răspunsurile).
- Nimeni nu va fi obligat să vorbească.
- Sunt permise asociațiile de idei (auzind ideea unui participant alt participant o poate dezvolta).
- Când ideile par să fi "secat" opriți exercițiul și treceți la etapa calitativă (analizați soluțiile, ordonați-le în funcție de realismul lor, eliminați-le pe cele incompatibile cu problema sau cu posibilitățile momentane etc.). Analiza și selecția vor fi făcute cu toți participanții la brainstorming sau de către experți în domeniul respectiv.

STUDIUL DE CAZ

Studiul de caz este o metodă folosită în educație încă de la începutul secolului. Ea se bazează pe cercetare și stimulează gândirea critică (îi ajută pe elevi să raționeze, să analizeze independent faptele, să ia decizii). Elevii pot confrunța o situație din viață cu prevederile unui instrument juridic pentru a înțelege că legile nu sunt norme seci, abstracte ci instrumente pentru echilibrarea existenței noastre cotidiene sau pot analiza un eveniment istoric marcant (abolirea sclaviei, insaturarea regimului communist etc.) prin prisma reglementărilor în domeniul drepturilor omului etc.

Procedura:

- Stabilirea materialului suport (un caz real, o poveste, un document din domeniul drepturilor omului etc.). Cazurile reale preluate din presă, din experiența dvs. sau a elevilor sunt deosebit de stimulative pentru elevi.
- Elevii vor cerceta materialul. Dacă se urmărește familiarizarea elevilor cu un instrument în domeniul drepturilor omului (Convenția N.U. referitoare la drepturile copilului, de exemplu) trebuie ca textul cu care este confruntat cazul, să fie accesibil copiilor (nu este absolut necesar să se folosească forma oficială a documentului respectiv).

Sugerați-le elevilor să își pună întrebări de genul: Ce s-a întâmplat în cazul cercetat?

Care sunt părțile implicate?

Care sunt motivele acțiunilor respective?

Ce principii de drepturile omului etc. sunt ilustrate? În ce articole din documentul X se regăsesc ele?

Ce consecințe ar avea continuarea acțiunii în sensul sugerat?

Ce propuneri ai pentru îndreptarea situației?

- Argumentele, opiniile, comentariile și întrebările reieșite din cercetarea textului se aduc în fața întregii clase și profesorul le sintetizează. Elevii vor fi încurajați să asculte, analizeze și evalueze toate punctele de vedere. Se va pune accentul pe argumentarea pe bază de text juridic, normă morală sau legală.
- Elevii trebuie să găsească o soluție pentru rezolvarea cazului studiat. Sugerăți-le să ajungă la ea cu ajutorul întrebărilor: Ce va însemna soluția X pentru părțile implicate, pe termen scurt/lung?

Este ea o soluție parțială sau va remedia pe deplin problema?

Ce consecințe va avea ea asupra comunității în ansamblu sau asupra statutului drepturilor omului sau democrației în țara respectivă etc.?

- Dacă prin exercițiu s-a urmărit familiarizarea cu un document în domeniul drepturilor omului sau cu o lege este util ca elevii să rezume prevederile respectivului text pentru a-și fixa mecanismul de aplicare a acelor norme în viața concretă.
- Dacă s-a studiat un caz real este util să se confrunte soluția găsită de elevi cu soluția la care s-a ajuns în realitate.
- Dacă elevii au avut de ales între mai multe soluții, tot într-un caz real, li se va spune soluția oficială și o vor compara cu cea dată de ei.

ROLE PLAY (JOCUL DE ROL)

Folosim expresia role play deoarece ea a intrat deja în vocabularul educatorilor cu sensul de scenetă, piesă scurtă, dramatizare jucată de elevi.

Interpretând rolurile unor personaje comune (părinți, copii aflați în anumite situații, personaje din povești etc.) sau mai puțin obișnuite conform experienței lor (polițiști, judecători, directorul școlii, condamnați, eroi din istorie etc.) elevii vor înțelege mai bine **propriul rol și rolurile celor din jur** și își dezvoltă capacitățile empatică, gândirea critică, elocința și puterea de decizie.

Procedura:

- Stabiliți tema/scenariul (dreptul la educație, un conflict real petrecut în clasă, povestea "Scufița roșie" din perspectiva lupului, contextul adoptării unui document din domeniul drepturilor omului etc.). Asigurați-vă că fiecare elev a înțeles situația (dacă elevii vor trebui să își construiască singuri rolul) sau textul (dacă aveți un scenariu scris) și se simte motivat să joace rolul respectiv. Dacă o parte dintre elevi vor fi spectatori indicați-le ce trebuie să urmărească pe parcursul scenetei.
- Acordați-le elevilor timp să intre în rol (să se documenteze, să se familiarizeze cu situația sau epoca respectivă dacă este vorba despre o situație istorică etc.).
- Prezentarea propriu-zisă a piesei. Pe parcurs pot fi utile întreruperi pentru a explica respectivul comportament sau pentru a interacționa cu spectatorii.
- După "tragerea cortinei" elevii vor spune cum s-au simțit în rolurile respective, de ce au tratat în acel mod situația sau personajul, ce au învățat din experiența trăită.

Spectatorii vor spune ce au simțit în diferitele momente ale piesei și cum ar fi jucat ei diferitele situații.

- Pentru o explorare cât mai completă a situației poate fi utilă reluarea piesei cu schimbarea rolurilor între elevi.
- O variantă specială a jocului de rol este *procesul simulat*. Elevii se pot familiariza cu procedura judiciară internă sau cu mecanismele internaționale de protecție a drepturilor omului interpretând rolurile părților implicate într-un proces (judecător, inculpat, avocat, martori etc.). Pentru o desfășurare veridică a jocului cereți sprijinul unui jurist. Pe măsură ce elevii capătă experiență în domeniul legal, puteți organiza competiții de procese simulate pe un caz real sau imaginar (cel mai reușit rechizitoriu și, respectiv, cea mai bună pledoarie a apărării).
- **Atenție!** - Jocul de rol se bazează pe emoții și trebuie condus cu delicatețe. Profesorul trebuie să respecte sensibilitatea și sentimentele fiecărui elev. În abordarea temei și reprezentarea piesei trebuie să se țină seama de structura socială a clasei (de exemplu, un role play despre drepturile minorităților sau ale persoanelor cu deficiențe, dacă în clasă există astfel de elevi, nu trebuie să îi expună pe aceștia jignirilor sau marginalizării).

- Jocul de rol imită de obicei viața reală, deci el poate ridica întrebări la care nu se poate da un unic răspuns sau chiar nu se poate da nici răspuns. Încercați să nu le impuneți elevilor punctul dvs. de vedere sau să îi lăsați să se simtă neputincioși față de gravitatea și complexitatea problemelor reale. Este foarte important ca profesorul și elevii să accepte diferitele puncte de vedere ca pe ceva normal și natural.

- Atmosfera de spectacol se poate "aprinde" și vă poate abate atenția de la obiectivele exercițiului. Nu le permiteți elevilor să uite motivul și fondul activității. Fiți foarte serioși în evaluarea activității (Ce au învățat elevii din experiența respectivă?, Cum se racordează situația jucată cu prevederile și normele în vigoare în domeniul legal sau al drepturilor omului?).

PROIECTELE

Dezvoltarea de proiecte este, cea mai complexă metodă de educație civică. Ea presupune investigarea individuală sau în grup, pe o perioadă extinsă, a unei probleme, fenomen sau pregătirea unui eveniment social.

Utilitatea ei constă în aceea că: îi ajută pe elevi să înțeleagă legătura care există între diferitele discipline de studiu și între acestea și lumea din afara școlii; le dă posibilitatea să se organizeze pe cont propriu și să își autoconducă procesul de educație; îi pune în contact nemijlocit cu comunitatea și le crează posibilitatea să își susțină în public opiniile proprii.

Procedura:

- Stabiliți tema (singur sau împreună cu elevii prin brainstorming). Proiectele pot fi academice (starea respectării drepturilor omului în comunitatea noastră, statutul femeii în societatea noastră etc.) sau practice (organizarea unei excursii, a sărbătoririi Zilei copilului sau a curățirii parcului de lângă școală etc.).
- Planificați derularea proiectului (indicați sursele de informații - biblioteci, muzee, ambasade, presă, persoane mai în vârstă, autorități etc. și modul în care pot fi abordate - interviuri, chestionare, studiu individual; momentul și forma prezentării proiectului - text, expoziție, film etc.; maniera de lucru - individual sau în grup, caz în care specificați responsabilitățile individuale etc.)

- Prezentarea propriu-zisă poate avea loc în fața clasei sau a unui auditoriu mai larg. Conferiți momentului toată seriozitatea și manifestați un interes sincer față de eforturile elevilor. Ajutați-i să înțeleagă ce responsabilitate presupune prezentarea unei lucrări complexe în fața unui auditoriu variat, lucru pe care dvs. îl faceți zilnic atunci când le predați lor. În funcție de complexitatea temei încurajați-i să folosească mijloace cât mai diverse (poze, diapozitive, martori oculari ai respectivelor evenimente etc.), să participe mai mulți elevi la prezentarea proiectului de grup. Dacă este vorba despre un proiect practic participați împreună cu ei la derularea lui.
- Permiteți-le elevilor să relateze experiențele personale deosebite pe care le-au avut pe parcursul întocmirii proiectului, să povestească cum s-au simțit în ipostaza de cercetători ai realității sau de interlocutori ai unor oameni pe care nu îi abordează zilnic (specialiști din diferite domenii, activiști în domeniul drepturilor omului etc.).
- Cele mai valoroase proiecte pot fi premiate sau publicate în revista școlii sau în presa locală.

Persoana și diferența dintre persoane

*Sunt ceea ce sunt, tu ești ceea ce ești, ea este ceea ce este ...
dar împreună avem multe în comun !*

Obiectivele lecției

- De a fi conștient de individualitatea noastră proprie și a celorlalți;
- De a identifica ce avem în comun cu alții;
- De a promova solidaritate și respect.

Instrucțiuni

1. Pentru început, cereți elevilor să formeze perechi și să pretindă că nu se cunosc și să se prezinte unul celuilalt!
2. Cereți elevilor să se gândească ce este interesant sau important de știut despre altcineva când se întâlnesc pentru prima oară! Inventariați categoriile generale de informație! De ex.: nume, vârstă, sex, naționalitate, rolul în familie, religie, etnie, meserie, studii, preferințe muzicale, hobbyuri, sport etc.
3. Explicați faptul că, prin pasul următor, elevii vor afla cât de mult are fiecare în comun cu alții din grup. Cereți elevilor să deseneze o reprezentare a identității lor sub formă de stea. Aspecte ale identității lor radiază către societate. Steaua personală va avea 8-10 raze semnificând aspectele cele mai importante ale identității lor (15 minute)
4. În discuții plenare întrebați:
  - care aspecte ale identității oamenilor sunt comune și care unice?
  - cât de similari sau diferiți sunt oamenii în grup? Există mai multe similitudini decât diferențe?
5. Faceți referiri la definițiile conceptelor legate de identitate, de diferențe și similitudini dintre persoane și la *Declarația Universală a Drepturilor Omului* care impun respectarea diversității!
6. Listați împreună cu elevii aspectele identității pe care oamenii și le aleg și pe cele cu care se nasc! Scrieți-le în două coloane pe tablă!

Evaluare

Deschideți discuția despre ce au descoperit elevii despre ei înșiși și despre ceilalți și despre implicațiile pentru drepturile omului!

- Ce au învățat despre ei înșiși? A fost greu să decidă care au fost aspectele cele mai semnificative ale identității lor?
- Au fost surprinși de rezultatul comparației între stele? A avut mai mult sau mai puțin în comun decât s-au așteptat?
- Ce au simțit legat de diversitatea grupului? Au simțit că grupul este mai interesant sau că este mai dificil de lucrat împreună?
- Au fost aspecte ale identității altora la care au fost înclinați să spună „Eu nu sunt așa”?
- Cum se dezvoltă identitatea? Care aspecte reprezintă construcții sociale și care sunt intrinseci și de neschimbat?

- Legat de probleme de gen, care aspecte se constituie în construcții sociale și care sunt intrinseci și de neschimbat? Ce se asociază cu cuvintele „fată” și „băiat”?
- Cât de mult se judecă oamenii după identitatea individuală și cât după grupul din care fac parte?
- Ce simt elevii legat de libertatea de a-și alege propria identitate? Care sunt implicațiile pentru ei și pentru societatea lor și, în special, pentru drepturile omului și pentru respect?

Sfaturi și explicații pentru profesori

- În primul exercițiu, puteți da un exemplu pentru a aduce participanții în direcția corectă. De ex: Maria, fetiță, româncă, copil, iubitoare de muzică.
- Motivul pentru care fiecare participant primește marker de altă culoare este de a da participanților ideea că fiecare este unic și că grupul este compus dintr-un curcubeu de identități.
- Cu ocazia exercițiului privind identitatea, ar putea să apară următoarele puncte:
  - aspecte ale identității pe care le aleg eu: nume, prieten, meserie, club sportiv, muzica preferată, stil de îmbrăcăminte, unde locuiesc...
  - aspecte ale identității cu care m-am născut: sex, vârstă, înălțime, culoarea ochilor;
  - vor exista aspecte ale identității care pot cauza controverse, de ex.: naționalitate, gen și sexualitate, religie, apartenență la o minoritate..
- Discuțiile legate de cum se dezvoltă identitatea și care aspecte ale identității sunt construcții sociale și care sunt intrinseci și neschimbabile vor fi tot controversate, în special cele legate de gen și religie.
- Puteți invita elevii să reflecte asupra propriului proces de creștere și cum unele aspecte ale identității lor s-au schimbat în timp.
- Puteți trage concluzii din discuții, de ex, toți suntem ființe umane care au drepturi inalienabile indiferent de rasă, culoare, proprietăți, naștere sau de status social.

Persoane cu nevoi speciale

Obiectivul lecției

- de a se conștientiza faptul că persoanele dezavantajate au dreptul de a fi tratate în mod egal ca oricare altă persoană.

Instrucțiuni și cerințe

Citiți elevilor următoarea poveste, după care puneți întrebările de mai jos!

„Departate, pe o insulă izolată, trăiesc oameni ca și noi, cu o singură excepție: ei au doar un singur ochi! Dar acest ochi este un ochi foarte special. Ei pot vedea cu acest singur ochi și în întuneric. Pot să vadă foarte departe, dar și prin pereți. Femeile de pe această insulă au copii ca și ceilalți copii. Într-o zi, s-a născut un copil foarte ciudat. Avea doi ochi! Mama și tatăl lui au fost foarte necăjiți.

Băiatul a fost un copil fericit. Părinții lui l-au iubit și l-au îngrijit cu dragoste. Dar au fost îngrijorați pentru că arăta așa de diferit. L-au dus la mulți medici care au spus că nu se poate face nimic. Cum creștea, copilul întâmpina tot mai multe probleme. Deoarece nu vedea în întuneric trebuia să ducă cu el o lumină. La școală nu citea la fel de bine ca alți copii, învățătorii lui trebuiau să-l ajute mai mult. Nu vedea prea departe, trebuia să folosească un telescop special, astfel putea și el să vadă celelalte planete ca și ceilalți. Câteodată, când se întorcea acasă de la școală, era foarte singuratic. „Alți copii văd lucruri pe care eu nu le văd” – gândea el. „Trebuie să fiu în stare să văd lucruri pe care ei nu le văd”. Într-o zi a descoperit că vede ceva ce nimeni altul nu poate vedea. Nu vedea albul și negrul ca ceilalți. Părinții și ceilalți din jurul lui au fost uimiți de povestea lui. Povestind ce și cum vede el, folosea cuvinte pe care ceilalți nu le mai auziseră până atunci ... ca roșu și galben ... și portocaliu. Vorbea de copaci verzi și flori purpurii. Toți vroiau să știe cum vede aceste lucruri. Spunea povești minunate despre mări albastre și adânci și valuri înalte cu spumă albă. Copiii ascultau cu plăcere poveștile lui despre dragoni care scuipeau flăcări. Într-o zi a cunoscut o fată și s-au îndrăgostit. Pe ea nu o deranja că el avea doi ochi. A descoperit și el că, de fapt, nici pe el nu-l mai deranjează. A devenit foarte celebru, oamenii veneau de departe să-l audă povestind. Au avut și un băiat care a fost ca toți ceilalți de pe planetă, avea doar un ochi.”

Întrebări și cerințe

- Cum credeți că a fost să ai doi ochi pe insula în care toți aveau un ochi?
- Ce probleme întâmpina băiatul cu doi ochi și de ce?
- Ce alte diferențe de abilitate pot exista între oameni?
- Ai fi „diferit” dacă ai trăi altundeva pe Pământ? De ce? Cum ai vrea să fii tratat dacă ai fi „diferit”?
- Cereți elevilor să scrie o scrisoare unor prieteni dintr-o țară imaginară unde toți au un singur ochi, despre cum ar dori oamenii cu doi ochi să fie tratați! Se pot alege și alte diferențe de abilitate din cele listate mai sus.

Identitatea persoanei

Obiectivul lecției

- Cunoașterea diferitelor tipuri de acte de identitate și procedurilor de obținere ale acestora.

Instrucțiuni

- Explicați elevilor că numele persoanei reprezintă modul de recunoaștere a identității acestuia. În România, numele unei persoane este format din **numele de familie** urmat de unul sau mai multe **prenume**.

- Ajuțați elevii să răspundă corect la următoarele întrebări:

- La ce vârstă au dreptul cetățenii români să dețină propria lor carte de identitate?

- 16 ani
- 14 ani
- 18 ani

- Ce valabilitate are o carte de identitate?

- 5 ani
- 10 ani
- nelimitată

- Ce valabilitate are un pașaport?

- 5 ani
- 10 ani
- nelimitată

- De către cine pot fi reținute actele de identitate?

- Primărie
- Poliție
- Școală

Cine emite certificatul de naștere, certificatul de căsătorie, certificatul de deces?

- Oficiul de Stare Civilă din cadrul Primăriei
- Biroul pentru Evidența Populației din cadrul Inspectoratului de Poliție
- Spitalul

Cine emite cartea de identitate?

- Oficiul de Stare Civilă din cadrul Primăriei
- Biroul pentru Evidența Populației din cadrul Inspectoratului de Poliție
- Primăria.

Familia

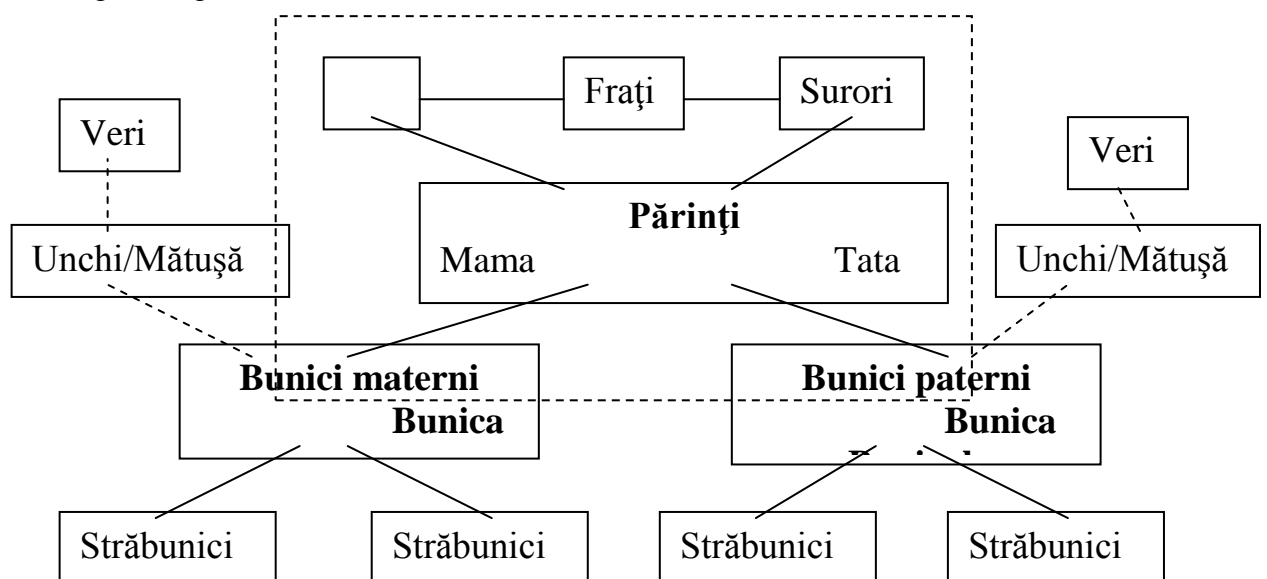
Obiectivele lecției

- de a cunoaște trecutul familiei, prilej în care elevii vor conștientiza rădăcinile naționale, culturale, sociale ale propriei familii;
- de a cunoaște funcțiile pe care familia, membrii familiei le îndeplinesc;
- de a informa despre *Convenția pentru Drepturile Copilului*;
- de a dezvolta aptitudini de analiză a informațiilor și de a lega informațiile de experiențele zilnice.

Instrucțiuni și cerințe

1. Îndemnați elevii să alcătuiască arborele genealogic al familiei și să afle cât mai multe detalii despre fiecare membru al familiei sale din trecut. Explicați că *arborele genealogic* ilustrează grafic istoria unei familii și succesiunea generațiilor, el prezintă înrudirile de sânge sau prin căsătorii.

2. Stabilirea arborelui genealogic al unei familii sau al unei persoane se face conform unor reguli genealogice simple, mergându-se fie pe sistemul matematic al puterilor cifrei 2 (doi părinți, patru bunici etc.), fie pe metoda grafică a arborelui genealogic.

3. Cereți elevilor să scrie istoricul familiei! Puneți următoarele întrebări ajutătoare:

- Încercați să vă imaginați cine v-au fost strămoșii! De unde au venit? Unde au trăit? Ce limbă au vorbit? Ce știți despre tradițiile lor culturale? În ce măsură au marcat cele din urmă tradițiile familiale, pe care la mai practicați și astăzi?
- Imaginați-vă că interlocutorul / interlocutoarea Dvs. mai trăiește și creați o conversație virtuală! Ce întrebări i-ați pune? Ce credeți, care ar fi aspectele cele mai interesante ale vieții persoanei respective? Dacă viața strămoșilor are vreo asemănare cu viața Dvs.? În ce diferă? Ați păstrat tradițiile strămoșilor Dvs.? Cum s-a schimbat societatea de atunci și până acum? Dacă ar fi să alegeți, când ați dori să trăiți - atunci sau acum? De ce?

4. Informați elevii despre faptul că în familie, cât și în societate, copilul trebuie să se bucure de anumite drepturi care permit dezvoltarea personalității sale. Organizația Națiunilor Unite (O.N.U.) a creat Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF) menit să protejeze interesele copiilor din întreaga lume. Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat, în anul 1989, **Declarația Drepturilor Copilului**.

5. Împărțiți elevii în grupe de câte 3-6 și distribuiți plicurile cu enunțuri!

Fiecare grup de elevi va discuta enunțurile și cât de relevante sunt ele pentru viața lor. După aceea, vor aranja enunțurile în ordinea importanței lor. Cel mai important, sub care celelalte două cu o importanță mai mică, sub acestea alte trei enunțuri, după care două și, în sfârșit, un enunț.

Discuții și instrucțiuni

- Fiecare grup prezintă ordinea stabilită.
- Cum se compară rezultatele diferitelor grupuri? Care sunt similitudinile și diferențele?
- De ce au diferite persoane priorități diferite?
- Ascultând rezultatele celorlaltor grupuri, convinge eventual alte grupuri să schimbe ordinea stabilită inițial! Care au fost argumentele cele mai convingătoare?
- În general, care drepturi nu sunt respectate în comunitatea din care elevii fac parte și de ce?
- Au elevii, în familie, dreptul de a-și exprima părerile liber în probleme care îi privesc? Li se acordă atenție?
- Ce cred elevii, este necesară această *Convenție* și de ce?
- Există drepturi care nu au fost incluse în această *Convenție*?
- Cum pot solicita copiii aceste drepturi?
- Cum își solicită oamenii, în general, drepturile?
- Ce pot întreprinde persoanele pentru a demara solicitarea drepturilor pe care le au?
- Unde se pot adresa copiii dacă drepturile lor sunt violate?

Posibile discuții adiționale

Invitați experți în domeniul drepturilor copiilor, juriști sau specialiști de la serviciile de protecția copilului, pentru a afla cui se pot adresa cei ale căror drepturi sunt lezate!

Înainte de discuții, faceți un “braistorming” (“furtună de idei”) despre încălcarea drepturilor copilului.

Enunțuri din Convenția pentru Drepturile Copilului

- Fiecare copil are dreptul la viață.
- Copilul are dreptul la nume, la dobândirea unei naționalități, de a-și cunoaște părinții și de a fi îngrijit de ei.
- Copilul are dreptul la identitate și la naționalitate.
- Dreptul copilului la libertatea de a gândi, la conștiință și religie trebuie respectat.
- Copilul are dreptul la educație. Statul trebuie să asigure studiile elementare obligatorii fără plată pentru toți, să încurajeze educația gimnazială deschisă tuturor. Disciplina școlară trebuie să respecte demnitatea copilului.
- Copilul trebuie apărat de exploatarea economică și de munci care ar putea dăuna vieții și dezvoltării sale.
- Copilul trebuie apărat de orice formă de abuz sexual.

- Fiecărui copil acuzat de comiterea unei crime trebuie să i se acorde prezumția de nevinovăție, până la proba contrarie, și asistență legală.

Grupul

Obiectivele lecției

- de a se înțelege caracteristicile unui grup;
- de a se înțelege relațiile în interiorul unui grup;
- de a se promova dreptul de asociere.

Instrucțiuni și cerințe

1. Cereți elevilor să descrie vad în imaginile de mai jos!

(un fotbalist)

(o bucătăreasă)

(un cercetaș)

(un lăutar)

(o dansatoare)

Explicați elevilor că fiecare personaj provine dintr-un grup! Cereți-le să identifice și să caracterizeze grupurile respective!

2. Discutați cu elevii ce relații există între:

- colegi de clasă!
- elevi și învățătoare!
- băieți și fete!

Sugestie

Încearcă să te comporți cu cei din jurul tău așa cum ai dori să se comporte aceștia cu tine!

3. Pentru fiecare grup este nevoie de cel puțin două persoane.

Imaginați-vă următoarele situații:

- Șase copii se joacă în parc;
- Zece părinți discută la ședința cu părinții;
- Opt bunici merg la biserică.

Discutați cu toții dacă persoanele în cauză ar putea constitui grupuri! De ce? Caracterizați grupurile respective!

4. Cereți elevilor să dea și alte exemple de grupuri decât cele de mai sus, după care să le și caracterizeze!
Întrebați elevii în care dintre aceste grupuri se regăsesc și cereți să le ierarhizeze după importanță!

Comunitatea

Obiectivele lecției

- recunoașterea de către elevi a apartenenței lor la o comunitate mai mare decât familia

Instrucțiuni și cerințe

1. Întrebați elevii de care comunitate locală aparțin!
2. Pornind de la definiția comunității, discutați despre caracteristicile comunității din care fac parte elevii !
3. Cereți elevilor să enumere și să caracterizeze:
  - instituții ;
  - grupurile sociale existente ;
  - activitățile care se desfășoară în cadrul unor grupuri / instituții;
  - tradițiile și cultura comunității lor;
  - legăturile dintre grupurile care alcătuiesc comunitatea!
4. Discutați despre diferențele existente între comunități, de exemplu diferența dintre *sat* și *oraș*!
5. Propuneți elevilor să construiască rebusuri, folosind cuvinte legate de comunitate!
6. Cereți elevilor să scrie o relatare despre comunitatea lor!
7. Discutați despre ce înseamnă cuvântul *vecin* în contextul comunității locale și în context global!

Națiune. Identitate națională. Conștiință națională. Limbă

Acesta este un exercițiu de cercetare, utilizabil pe parcursul a mai multor ore. El presupune munca în grup din partea elevilor, aceștia fiind invitați să colaboreze în pregătirea exercițiului, în procesul de soluționarea problemelor, precum și în derularea dezbaterilor.

Obiectivul lecției

Se urmărește formarea următoarelor deprinderi ale elevilor:

- să înțeleagă importanța identității naționale și a respectului față de cultura proprie, respectând, totodată, și cultura celuilalt;
- să dobândească cunoștințele, deprinderile și valorile necesare pentru o decizie reflectivă;
- să-și utilizeze cunoștințele existente despre alte țări și, pe cât posibil, să-și lărgască aceste cunoștințe prin cercetare și reflectare asupra problemelor cu care se confruntă țările respective;
- să conștientizeze importanța cooperării globale.

Instrucțiuni și cerințe

Faza nr.1

Împărțiți elevii în grupuri de câte 3-4. Fiecare grup va reprezenta o anumită țară. Întrebați-i ce știu despre țările respective și rugați-i să-și noteze aceste informații. Vorbiți despre acea țară într-un grup mai larg. Numiți câte o persoană din fiecare grup, căruia îi va reveni sarcina de a scrie pe tablă sau pe o coală mare de hârtie informațiile obținute despre țările reprezentate de celelalte grupuri. Când au terminat, puteți spune următoarele: "Bine, acestea sunt datele pe care le cunoașteți despre aceste meleaguri. În următoarele săptămâni vom afla mai multe. Este de datoria voastră să cercetați și să descoperiți cât mai multe informații. Aș vrea să cunoașteți aceste țări tot atât de bine cum vă cunoașteți și patria!" În acest fel, elevii vor încerca să găsească informații importante despre evenimente istorice, structură politică și economică, cultură / tradiție / obiceiuri / viață familială, structură socială, treburi curente - ultimele știri, momentele importante din ultimii cinci ani etc. Pentru a le oferi un model de cercetare, profesorul ar putea opta pentru distribuirea unor scurte descrieri ale țării lor de baștină, care să conțină fapte nesemnificative sau, poate, articole din ziare despre evenimente cotidiene.

Faza nr.2

Spuneți-le elevilor că sunt purtătorii de cuvânt ai țărilor membre ale Națiunilor Unite. În săptămânile următoare, ei vor ține o prelegere importantă despre modalitățile de soluționarea a problemelor existente între țările pe care le reprezintă. Subiectele tratate vor include: nerespectarea drepturilor minorităților, violarea drepturilor omului, catastrofe legate de poluarea mediului, embargouri comerciale, chiar și războaie! Profesorul va alege subiectul și va desemna grupul / grupurile care vor genera conflictul, va numi grupul / grupurile care va / vor fi afectat/e sau care va / vor fi victima/victimele, va spune care

dintre grupuri va rămâne neutru, dispus, totuși, să contribuie la soluționarea conflictului. Precizați timpul alocat activității de cercetare și permiteți-le să își asume roluri diferite în cadrul propriului grup (demarați procesul democratic, dar cu atenție la grupurile care înclină în direcția unui "regim autoritar"!). Fiecare membru al grupului își va asuma un rol în cercetare, ocupându-se de un anumit domeniu de activitate. Este posibil ca unii dintre elevi să opteze pentru numirea în funcția de "ministru de externe" etc. Centralizarea informațiilor este tot atât de importantă ca și recunoașterea atribuțiilor țării pe care o reprezintă, elevii fiind, totodată, pregătiți să-și "apere țara" în momentul demarării dezbaterilor / rezoluțiilor. În cazul în care doriți să le lăsați o perioadă de pregătire de aproximativ două săptămâni, atunci trebuie să le cereți rapoarte săptămânale. Fixați termenul pentru o dată pe care o considerați rezonabilă și anunțați-i înainte cu o săptămână, precizând ziua în care vor începe dezbaterile!

Subiecte de cercetare și discuții:

Cum a fost țara respectivă în trecut? Cum arată astăzi? În ce măsură a influențat trecutul viața de azi? Care este părerea celorlalte țări despre această țară și locuitorii ei? De ce sunt văzuți astfel? Ce date/argumente v-au făcut să descoperiți motivele acelor diferențe care au creat situația de conflict? Ca reprezentanți ai acestor țări, ce modalități de conlucrare ați putea găsi în vederea soluționării conflictelor? La ce ar trebui să renunțe țara Dvs. și ce ar avea de câștigat? Cum credeți că vor reacționa ceilalți membri ai societății? Enumerați consecințele hotărârii Dvs. Împărțiți lista, menționând separat consecințele pozitive și cele negative. Ca reprezentanți ai Națiunilor Unite, credeți că decizia Dvs. a fost corectă? Credeți că va avea cineva de suferit în urma deciziei Dvs.?

Faza nr. 3

După terminarea discuțiilor elevii vor fi rugați să-și descrie propria țară. Care sunt problemele existente în politică, învățământ, economie și societate? Vorbiți despre relațiile pe care țara Dvs. le întreține cu celelalte state. Au fost vreodată probleme? Dacă da, cum au fost rezolvate? Sunteți de acord cu deciziile luate? Ce ați face altfel?

Sugestii complementare :

- Elevii vor adresa câte o scrisoare unui demnitar guvernamental sau local, în care își vor exprima grija față de unele probleme existente în țara sau în comunitatea respectivă. Vor sugera și soluții proprii. Bineînțeles, scrisorile vor fi concepute atât în limba rromani, cât și în limba română.
- Elevii trebuie să scrie pe o foaie (pe care nu o semnează) cel puțin cinci calități care le trezesc sentimentul de mândrie pentru apartenența lor națională și cinci motive pentru care se simt jenați de apartenența lor națională. Profesorul notează pe o coală mare calitățile și motivele apărute pe hârtiile individuale și elevii le comentează (aparțin ele neamului respectiv sau unor persoane care fac parte din acel popor / acea etnie; sunt ele pozitive, respectiv negative, indiferent de circumstanțe; există cauze obiective, istorice etc. pentru explicarea lor etc.).
- Discutați cu elevii despre faptul că, în cadrul unui stat, grupurile naționale pot fi minoritare sau majoritare. De exemplu, în țara noastră, românii sunt grup majoritar, iar rromii sunt grup național minoritar. Cereți elevilor să dea exemple de grupuri naționale minoritare existente în țara noastră. Discutați despre cum sunt protejate în România drepturile persoanelor aparținând minorităților.

Statul

Obiectivele lecției

- cunoașterea instituțiilor statului și a funcțiilor acestora;
- cunoașterea simbolurilor naționale.

Instrucțiuni și cerințe

1. Definiți originea și semnificația cuvântului *democrație* (*demos* = popor, *kratos* = putere)! Într-un stat democratic, puterea este exercitată de către popor.
2. Cereți elevilor să ofere definiții pentru: Constituție, Parlament, Președinte, Guvern, Prim Ministru!
3. Discutați despre importanța Constituției, cerându-le elevilor să compare *Constituția* cu *Declarația Universală a Drepturilor Omului*.
4. Discutați împreună cu elevii care sunt instituțiile statului ce trebuie să intervină în fiecare din situațiile de mai jos și care va fi contribuția fiecăruia:
  - trebuie elaborată o lege nouă;
  - într-o localitate nu mai funcționează rețeaua de distribuție a apei potabile;
  - construirea unei case;
  - s-a furat o mașină.
5. Cereți elevilor să enumere simbolurile statului și să explice semnificația lor!

Religia

Obiectivele lecției

Se urmărește ca elevii să dobândească abilități:

- de a cerceta, analiza și de a comunica informații despre diferite tradiții religioase;
- de a gândi critic despre fapte, concepte și probleme legate de studiul diferitelor tradiții religioase;
- de a distinge între fapte, credințe și opinii;
- de a aprecia propria credință, moștenire culturală și identitate;
- de a aprecia și a respecta diversitatea credințelor și a practicilor religioase;
- de a deprinde / a avea disponibilități de comunicare cu cei care aparțin altei credințe decât cea proprie.

Instrucțiuni și cerințe

1. Cereți elevilor să identifice toate religiile cunoscute de ei!
2. Formați grupe de câte patru elevi și rugați ca fiecare grupă să se documenteze despre una din religiile listate și să prezinte religia respectivă în plen!
3. După prezentări, cereți elevilor să caute similitudini și diferențe între religiile prezentate!
4. Cereți elevilor să găsească valori comune între religiile cunoscute de ei!
5. Discutați despre influența religiilor în viața comunităților!

Dreptate și nedreptate

Obiectivele lecției

- să conștientizeze importanța pe care o prezintă distincția între dreptate și nedreptate;
- să dezvolte simțul natural de dreptate al copiilor;
- să ajute la identificarea și la punerea sub semnul întrebării a nedreptății.

Instrucțiuni și cerințe

1. Scrieți, pe două coloane, ideile elevilor despre ce este „drept”, respectiv „nedrept”!
2. Formați grupuri de câte 4-6 elevi și cereți grupurile să scrie o definiție pentru „dreptate”!
3. Dacă definițiile sunt diferite, îndemnați elevii să găsească o definiție care să le includă pe toate celelalte!
4. Încurajați discuțiile cu ajutorul următoarelor întrebări:
  - Este dreptatea importantă? De ce?
  - Vă puteți aminti o perioadă din viața voastră în care vi s-a întâmplat ceva drept și una când vi s-a întâmplat ceva nedrept?
  - Ce face ca lucrurile să fie nedrepte?
  - Cum v-ați simțit când ați fost nedreptățiți?
  - Pot fi lucrurile tot timpul drepte?
  - Cum se poate respecta dreptatea în clasa noastră (în școala, în țara noastră sau în lume)?
5. Tăiați bucăți de ață roșie și albă și ascundeți-le în curtea școlii. Împărțiți elevii în două grupe și cereți-le să caute bucățile de ață. Una din grupe va căuta bucățile de ață roșie, iar cealaltă – pe cele albe. Va câștiga grupa care va găsi mai multe bucăți într-un timp dat. Probabil, va câștiga grupul care caută ață roșie, pentru că aceasta este mai ușor de găsit. Puneți următoarele întrebări:
  - Cum s-au simțit câștigătorii? Dar ceilalți?
  - Care grup a găsit cele mai multe bucăți? De ce?
  - Dacă am juca din nou în care grup ai vrea să fii? De ce?
  - Este jocul drept?
  - Poate fi făcut să fie drept?
  - Gândiți-vă la toate jocurile pe care le cunoașteți! Ce le face să fie drepte?
6. Citiți sumarul de drepturi din *Convenția pentru Drepturile Copilului!* Pentru mulți copii din lume, aceste drepturi nu sunt realizate. Cum te-ai simți dacă ai fi unul dintre acești copii? Ce se poate face împotriva acestor nedreptăți?

Conflict și Toleranță

Obiectivele lecției

- de a se arăta că există situații în care drepturile unora intră în conflict cu drepturile altora;
- de a se conștientiza importanța rezolvării conflictelor în așa fel încât nimeni să nu se simtă lezat în drepturile sale.

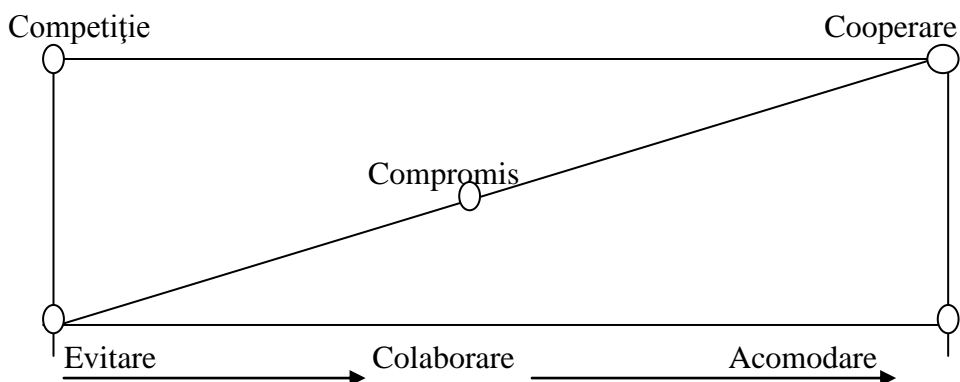
Instrucțiuni și cerințe

Cereți elevilor să joace scena din clasă în care două colege se ceartă despre cine va uda florile. Un grup de elevi va juca sceneta cum este ea descrisă în lecție, având finalitatea care mulțumește ambele părți, accentuând rolul mediatorului (al învățătoarei). Un alt grup va juca sceneta în așa fel încât doar una din eleve să aibă dreptul să ude florile. Un al treilea grup va juca sceneta în așa fel încât, la final, nici una din eleve să nu poată uda florile. În ultimele două scenete nu va fi prezent mediatorul.

Discuții și sugestii

- 1. Analizați, discutând despre fiecare caz în parte, cum s-a ajuns în cursul desfășurării conflictului la rezultatul final!**
2. Cum s-ar fi putut ajunge la alt rezultat în fiecare dintre cazuri?
3. Arătați elevilor că, în primul caz, s-a ajuns la un rezultat în care fiecare parte a câștigat (*Câștig- Câștig*), în al doilea caz una din părți câștigă, iar cealaltă pierde (*Câștig – Pierdere*), deci, în această situație, unul dintre actori va fi nemulțumit, iar al treilea caz, fiecare pierde (*Pierdere – Pierdere*) – toți rămân nemulțumiți.
4. Analizați modalitățile de a evidenția conflictul și metodele utilizate care pot duce la situația *Câștig –Câștig*!

Fazele prin care trece un conflict

Prejudecata

Obiectivul lecției

Conștientizarea efectelor pe care le produc generalizările și stereotipurile, sesizarea lor în propria atitudine și în atitudinea și în comportamentul membrilor comunității din care fac parte elevii.

Instrucțiuni și cerințe

1. Scrieți pe tablă câteva categorii de oameni (bătrâni, fete, băieți, persoane cu nevoi speciale etc) și / sau popoare și cereți elevilor să sugereze idei pentru descrierea acestora (Ex.: "Fetele sunt visătoare", "Bătrânii sunt cicălitori", „Nemții sunt harnici” etc.). Însumați părerile lor, stabilind legături între aceste categorii și decideți împreună cu elevii dacă atributele menționate sunt pozitive, negative sau neutre. Apoi, se menționează distincția dintre *stereotip* (dăunător în relațiile interumane) și *generalizare* (utilă în procesul de cunoaștere).

2. Întrebați elevii cum au ajuns la acele definiții pentru grupurile menționate (le-au preluat de la părinți, au citit sau au privit la televizor emisiuni ilustrative, au cunoscut persoane din categoriile respective etc.)!

3. Grupați elevii câte 5 sau 6! Fiecărui grup i se distribuie un ziar, o revistă, o carte sau i se dă să vizioneze o emisiune de televiziune. Copiii trebuie să identifice modul în care sunt descriși reprezentanții / membrii grupului respectiv în publicația sau în emisiunea respectivă.

Fiecare grup prezintă întregii clase observațiile făcute.

4. Cereți copiilor să analizeze diferitele imagini (pozitive, negative sau neutre) pe care presa le propagă cu privire la diferite grupuri, apoi să discute posibilitatea manipulării prin presă (informarea direcționată pentru formarea unei anumite atitudini față de un grup, o problemă, un eveniment etc.).

5. Menționați câteva situații din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat când oamenii au suferit discriminări majore, prejudicii de diferite tipuri din cauza prejudecăților și a stereotipurilor cultivate și datorită presei.

Discriminare

Obiectivele lecției

- înțelegerea faptului că discriminarea (aici, a femeilor) reprezintă o violare a drepturilor omului și însușirea de către elevi a unor modalități de luptă împotriva acestei forme de discriminare;

- conștientizarea efectului negativ al prejudecăților și al stereotipurilor.

Instrucțiuni și cerințe

1. Citiți-le elevilor povestea următoare!

- *Aveți mulți copii? - a întrebat doctorul.*

- *16 născuți și doar 9 în viață - a răspuns pacientul.*

- *Soția dvs. lucrează?*

- *Nu, stă acasă.*

- *Înțeleg. Cum își petrece timpul?*

- *Se trezește la ora patru, aduce apă proaspătă și lemne, face focul și pregătește micul dejun. Apoi spală hainele la râu. Pe urmă, se duce la piață să cumpere câte ceva și pregătește prânzul.*

- *Dvs. mergeți acasă la prânz?*

- *Nu. Îmi aduce ea mâncarea la câmp.*

- *Și după aceea?*

- *Are grijă de păsări și animale. Și, desigur, se îngrijește de copii, toată ziua. Seara, pregătește cina.*

- *Se culcă imediat după cină?*

- *Nu, eu mă culc. Ea mai trebăluiește prin casă până pe la ora nouă.*

- *Păi, spuneai că nu lucrează!*

- *Așa este. Ea stă acasă.*

2. Întocmiți cu toată clasa o listă cu treburile făcute de soția din poveste!

3. Prin "brainstorming" identificați motivele pentru care pacientul spune că soția nu lucrează (munca ei nu este plătită, el muncește mai greu decât ea etc.)!

4. Tot prin "brainstorming" colectați argumentele pentru care activitățile ei casnice *sunt* muncă!

5. Citiți-le elevilor art. 1 și 2 din DUDO (*Declarația Universală a Drepturilor Omului*)!

6. Cereți elevilor să formeze perechi și să întocmească liste cu **toate** treburile din gospodăria lor!

7. Colectați sugestiile făcute de perechile de elevi într-o listă comună!

8. Împărțiți clasa în grupuri de câte 4 - 5 elevi fiecare, cărora le veți cere să întocmească chestionare pentru aflarea modalității de rezolvare a treburilor casnice într-o familie. Aduceți chestionarele la același numitor și acordați-le elevilor o săptămână pentru a le aplica în propriile familii și printre vecini. Amintiți-le să chestioneze bărbați și femei în egală măsură!

9. Prelucrați chestionarele completate și spuneți-le elevilor rezultatele!

10. Comentați cu copiii următoarele aspecte:

- Au descoperit situații surprinzătoare față de "realitatea" cunoscută de ei?
- Ce sentiment au față de descoperirile făcute? Schimbă aceste descoperiri modul lor de gândire în legătură cu atribuțiile casnice ale femeilor? De ce?
- Au descoperit activități care pot fi făcute doar de către bărbați sau doar de către femei?

- Ar accepta bărbații să facă toată treaba femeilor? De ce da / de ce nu?
- Este corect ca femeile să facă treaba respectivă?
- Ce măsuri s-ar putea lua în clasă și acasă pentru ca oamenii să fie tratați egal? Ce sarcini ar putea fi îndeplinite de femei/bărbați? Ce sarcini ar putea fi îndeplinite împreună?

Pacea

Obiectivele lecției

- de a conștientiza dreptul fundamental al fiecărei persoane la siguranță, ce poate fi garantat doar în condiții de pace;
- de a recunoaște cauzele generatoare de conflicte și de a căuta modalitățile de evitare a acestora.

Instrucțiuni și cerințe

1. Împărțiți coala de hârtie A3 în două coloane intitulate „Pace și Război”. În mijloc scrieți literele alfabetului pe verticală. Pentru fiecare literă citită de către Dvs. elevii să scrie pe propria hârtie un cuvânt care începe cu acea literă. Cuvântul să fie trecut în coloana „Pace” sau „Război”, în funcție de cum se poate asocia cuvântul respectiv. De ex., dacă spun P și cuvântul ar fi „pâine” putem să-l trecem sub „Pace”. La sfârșit, se vor trece toate cuvintele pe tablă în coloanele cuvintelor „Pace și Război”.

2. Din ce categorie sunt mai multe cuvinte? Din cele legate de război sau de pace? Care v-au venit în minte mai repede? De ce?

3. Căutați originea simbolului păcii din mitologia greacă: *porumbelul!*

4. Cereți elevilor să enumere situații de război din trecut, să analizeze cauzele acestora și dacă ar fi fost posibilă evitarea lor!

5. Cereți elevilor să enumere câteva posibile cauze de conflict în lume care pot genera război în prezent sau în viitor!
6. Căutați împreună modalități prin care se poate asigura dreptul la pace!

Valoare morală

„Caută mereu să-ți ajuți semenii și vei fi și tu ajutat la nevoie!”

Obiectivele lecției

- de a conștientiza importanța și universalitatea valorilor morale care stau la baza relațiilor interpersonale;
- de a dezvolta abilitatea de a recunoaște și de a însuși valorile morale.

Instrucțiuni și cerințe

1. Cereți elevilor să enumere valori morale!
2. Formați grupuri de câte 4 elevi și rugați-i să definească valorile morale enumerate!
3. Încurajați discuțiile cu următoarele întrebări:
  - Sunt valorile morale importante? De ce?
  - Ați avut momente în viață când valorile morale au fost un ghid în rezolvarea unei probleme cu care v-ați confruntat? Au stat vreodată valorile morale în calea reușitei voastre?
  - Valorile morale *cinstea, bunătatea, respectul* încă sunt viabile sau nu își mai au locul într-o societate în care competiția pare să domine?
4. Cereți elevilor să mimeze o scenetă din care ceilalți să ghicească care valoare morală au dorit să o sugereze!

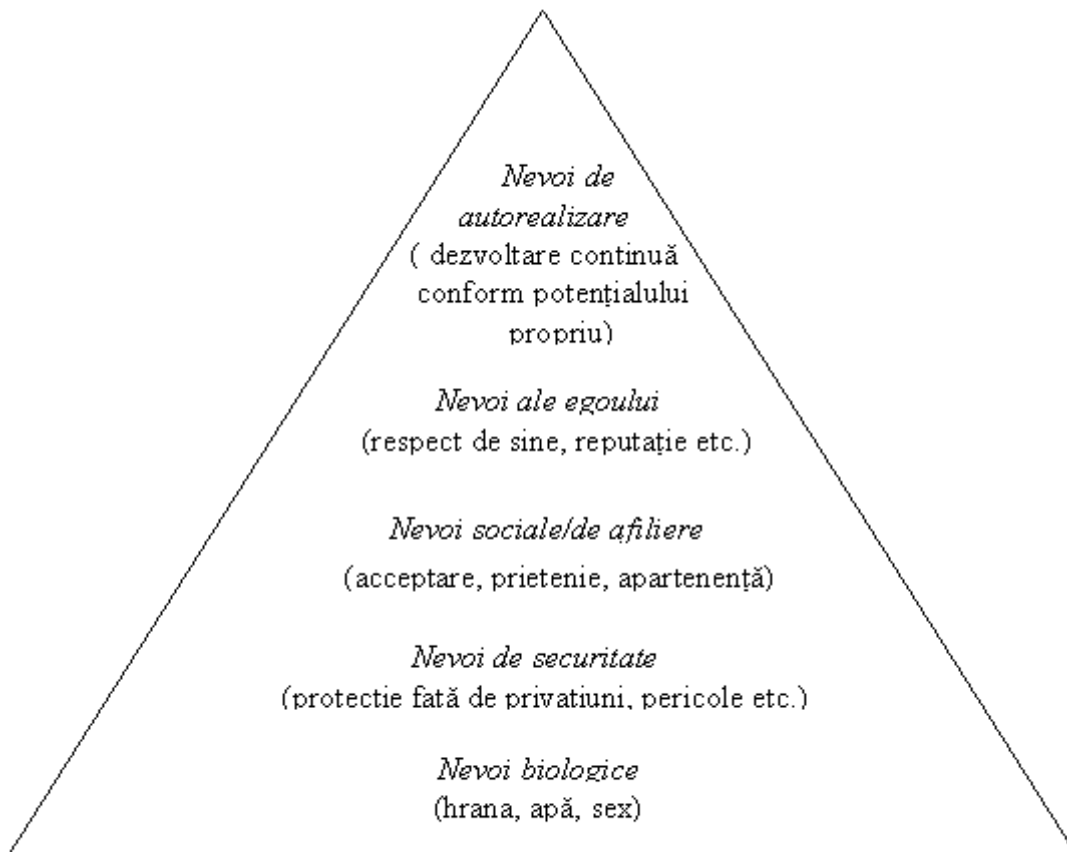
5. Citiți împreună cu elevii povestiri care evidențiază valori morale și discutați pe marginea acestora!

Necesități și proprietate

Obiectivele lecției

- conștientizarea faptului că necesitățile ființei umane se află, de fapt, la originea principiilor și a normelor din documentele referitoare la drepturile omului;
- drepturile sunt, de fapt, bazate pe necesități similare ale oamenilor.

Conform lui A. Maslow, indivizii au nevoi **primare** (*biologice și fiziologice*, aici oamenii și animalele se reîntâlnesc) și **secundare** - le sunt specifice ființelor umane și sunt condiționate socio-cultural (*materiale*: locuință, confort; *sociale*: de comunicare, apartenență la grup, integrare socială, cooperare și *spirituale*: de cunoaștere, estetice, de realizare a propriei personalități, de integrare în Univers).

PIRAMIDA LUI MASLOW

Toate aceste trebuințe se satisfac treptat. În general, nu pot fi realizate nevoile “superioare” dacă au fost ignorate cele “inferioare”.

Instrucțiuni și cerințe

1. Cereți elevilor să-și imagineze că au fost rugați de către Națiunile Unite să facă o listă a tuturor lucrurilor de care au nevoie copiii de pretutindeni pentru a fi fericiți și sănătoși. De ex.: hrană, joacă, aer, iubire...
2. Scrieți aceste necesități fără a le motiva!
3. Când nu mai există alte sugestii, cereți elevilor să identifice care sunt nevoi adevărate și care sunt dorințe! De ex.: *televizor și dulciuri* ar fi dorințe și nu nevoi! Încercați să identificați nevoi care să fie aceleași pentru toți copiii de pretutindeni!
4. Arătați elevilor sumarul *Convenției pentru Drepturile Copilului*. Explicați elevilor că această *Convenție* amintește națiunilor lumii de nevoile copiilor lor.
5. Cereți elevilor să compare lista lor cu sumarul *Convenției*. Care nevoi au fost identificate ca drepturi? Există diferențe între cele două liste? De ce?
6. Puneți următoarele întrebări:
  - De ce credeți că Națiunile Unite s-au gândit că este important să identifice și să statueze drepturile copiilor?
  - De ce este *Convenția* o listă a necesităților și nu a dorințelor?
  - Credeți că toți copiii din țara noastră și din lume beneficiază de toate aceste drepturi? De ce nu?

- Alegeți unul dintre drepturile din *Convenție*! Ce s-ar întâmpla dacă s-ar lua acest drept unui copil?
- Ce credeți că pot face conducătorii țării noastre, învățătorii, părinții sau chiar voi și colegii voștri de clasă ce puteți face pentru ca tuturor copiilor să li se garanteze aceste drepturi?

Libertatea de exprimare

Obiectivele lecției

- a însuși respectul față de opiniile altora și de a permite să-și exprime punctul de vedere, chiar dacă nu suntem de acord cu ideile exprimate
- de a înțelege importanța dreptului la libertatea de exprimare, dar și a responsabilității față de respectarea drepturilor altora

Instrucțiuni și cerințe

1. Începeți discuțiile cu următoarele întrebări:
  - Au oamenii dreptul la libertate de exprimare?
  - De unde știm că există dreptul la libertatea de exprimare? (*Constituție, Declarația Universală a Drepturilor Omului...*)
  - Ce înseamnă dreptul la libertatea de exprimare? (libertatea de a gândi, libertatea credinței, libertatea cuvântului ...)

- De ce este libertatea de exprimare atât de important?
2. Propuneți elevilor jocuri de rol pe textul din lecție ! Discutați despre importanța:
    - de a exprima ceea ce simt, ce doresc!
    - de a asculta ce spun și ceilalți!
    - de a respecta ideile fiecăruia!
  3. Explicați elevilor că există libertatea opiniei, dreptul de participare, dar și reguli care trebuie respectate!
  4. Discutați pe marginea următorului citat:
« Libertate posedă și este demn de ea cel care-i respectă pe ceilalți în drepturile lor. »
- Titu Maiorescu -

Mass-media

Obiectivul lecției

- de a se identifica problemele curente ale societății, precum și modul în care acestea sunt reprezentate prin mass-media.

Instrucțiuni și cerințe

1. Prezentați în clasă o colecție de ziare și reviste care furnizează știri! Puneți pe elevi să facă și ei prezentarea acestor ziare și reviste!
2. Împărțiți clasa în grupe de câte trei elevi și invitați-i ca, înainte de toate, să găsească știrile care le plac și îi încântă, apoi să argumenteze, în scris, în favoarea opțiunii lor! După ce au identificat 5-6 astfel de articole, puneți elevi să caute articolele care îi deranjează, urmând să procedeze la fel ca înainte!
3. Cereți elevilor să poarte discuții în grup legate de motivele pro și contra invocate! Elevii își vor adresa întrebări unul altuia.
4. Întrebați-i pe elevi următorul lucru: "Credeti că aceste probleme existente în societate contravin principiilor democrației? Dacă da, atunci cum le-am putea soluționa?"

5. Cereți elevilor din clasă să întocmească, pe tablă, o listă cu îndatoririle societății, stabilind prioritățile în acest sens, precum și câteva propuneri de modificare / completare în vederea dobândirii democrației.

De exemplu:

- locurile de muncă să fie accesibile tuturor;
- să fie protejate drepturile tuturor cetățenilor;
- să se asigure asistența medicală pentru familiile nevoiașe;
- să se asigure protecție împotriva războaielor.

6. Îndemnați elevii să scrie o revistă a clasei care va cuprinde:

- un interviu cu elevul care s-a întors cu premiul întâi de la concursul național de limba romani;
- știri curente și știri care privesc leagătura dintre școală și comunitatea locală;
- un interviu cu un profesor și cu un elev despre un incident petrecut în clasă;
- o rubrică de divertisment;
- o rubrică literară;
- o rubrică sport!

Mediul înconjurător

„Când și ultimul copac se va usca, când și ultimul râu va fi poluat, când și ultimul pește va muri, atunci veți realiza că banii nu se pot mânca.”

(Proverb indian vechi, motto-ul mișcării *Greenpeace*)

Obiectivele lecției

- de a se conștientiza faptul că viața omului nu este posibilă în afara mediului natural înconjurător;
- de a conștientiza faptul că toți oamenii au datoria protejării mediului în care trăiesc.

Instrucțiuni și cerințe

1. Formați grupe de câte 4 elevi și cereți-le să discute despre ce înseamnă pentru ei mediul înconjurător! Grupele vor prezenta, în plen, definițiile la care au ajuns și, dacă vor exista diferențe prea mari, acestea se vor dezbate până se va ajunge la o definiție acceptată de toți!
2. Identificați împreună cu elevii potențialele relații dintre natură și om!
3. Cereți elevilor să descrie cum s-a modificat mediul înconjurător în care trăiesc în ultimii 50 de ani (elevii vor apela la articole de ziar din trecut despre mediu și la povestirile membrilor familiei)!
4. Discutați despre aceste modificări și despre posibilele cauze ale acestora!
5. Întrebați elevii dacă ei cunosc legi sau alte metode prin care se încearcă protejarea mediului!
6. Întrebați elevii ce știu despre reutilizarea deșeurilor! Dați exemplul hârtiei, în cazul căreia cantitatea de lemn folosită pentru producerea hârtiei poate fi aproape în întregime înlocuită cu deșeurile de hârtie. În Austria, poate fi alt exemplu, s-au refolosit 115 tone de sticlă, fapt care a dus la economisirea a 4,24 milioane de metri cub de gaz necesar producerii a 110 milioane kilowați oră energie electrică, care s-ar fi utilizat pentru producția sticlei.
7. Căutați împreună cu elevii metode de a schimba mentalitatea oamenilor, în sensul conștientizării responsabilității fiecăruia în menținerea echilibrului ecologic!
8. Căutați organizații din domeniul protecției mediului care activează în comunitatea Dvs și găsiți modalități de colaborare între elevi și organizația respectivă!

BIBLIOGRAFIE

Declarația Universală a Drepturilor Omului

Convenția pentru Drepturile Copilului

Constituția României

COMPASS – Manual de educație despre drepturile omului cu tineri, Consiliul Europei, Mai 2002, <http://eycb.coe.int/compass>

Toți diferiți – toți egali – Pachet educațional împotriva rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței, Institutul Intercultural Timișoara, 1998, www.hrea.org/library

The Citizenship Foundation - Materials for primary and secondary schools / Materiale pentru școala generală și gimnazială, London, 1994/1995

Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996

First Steps - A manual for starting Human Rights Education/ Manual pentru începerea educației drepturilor omului - Amnesty International, London, 1996

Tancău C., Leca C. - Educație referitoare la lege, drepturile și responsabilitățile omului/Ghidul profesorului - Europa pentru Europa, București, 1997

www.amnesty.org

www.hrea.org

www.humanrights.coe.int

www.oneworld.org

www.eumc.at

www.un.org/rights

www.unicef.org

www.unesco.org

DECLARATIA UNIVERSALA A DREPTURILOR OMULUI

La 10 de septembrie 1948, Adunarea Generala a Organizatiei Natiunilor Unite a adoptat si proclamat Declaratia Universala a Drepturilor Omului, al carei text il publicam in cele ce urmeaza. Dupa acest act istoric, Adunarea Generala a recomandat statelor membre sa nu precupeteasca nici unul din mijloacele care le stau la dispozitie pentru a publica in mod solemn textul Declaratiei si „pentru a face astfel ca el sa fie distribuit, afisat, citit si comentat, in principal in scoli si in alte institutii de invatamant, indiferent de statutul politic al tarilor sau teritoriilor”.

Preambul

Considerand ca recunoasterea demnitatii inerente tuturor membrilor familiei umane si a drepturilor lor egale si inalienabile constituie fundamentul libertatii, dreptatii si pacii in lume,

Considerand ca ignorarea si dispretuirea drepturilor omului au dus la acte de barbarie care revolta constiinta omenirii si ca faurirea unei lumi in care fiintele umane se vor bucura de libertatea cuvintului si a convingerilor si vor fi eliberate de teama si de mizerie a fost proclamata drept cea mai inalta aspiratie a oamenilor,

Considerand ca este esential ca drepturile omului sa fie ocrotite de autoritatea legii pentru ca omul sa nu fie silit sa recurga, ca solutie extrema, la revolta impotriva tiraniei si asupririi,

Considerand ca este esential a se incuraja dezvoltarea relatiilor prietenești între natiuni,

Considerand ca in Carta popoarele Organizatiei Natiunilor Unite au proclamat din nou credinta lor in drepturile fundamentale ale omului, in demnitatea si valoarea persoanei umane, drepturi egale pentru barbati si femei si ca au hotarat sa favorizeze progresul social si imbunatatirea conditiilor de viata in cadrul unei libertati mai mari,

Considerand ca statele membre s-au angajat sa promoveze in colaborare cu Organizatia Natiunilor Unite respectul universal si efectiv fata de drepturile omului si libertatile fundamentale, precum si respectarea lor universala si efectiva,

Considerand ca o conceptie comuna despre aceste drepturi si libertati este de cea mai mare importanta pentru realizarea deplina a acestui angajament,

Adunarea Generala proclama

Prezenta Declaratie Universala a Drepturilor Omului, ca ideal comun spre care trebuie sa tinda toate popoarele si toate natiunile, pentru ca toate organele societatii sa se straduiasca, avand aceasta declaratie permanent in minte, ca prin invatatura si educatie sa dezvolte respectul pentru aceste drepturi si libertati si sa asigure prin masuri progresive, de ordin national si international, recunoasterea si aplicarea lor universala si efectiva, atat in sanul popoarelor statelor membre, cat si al celor din teritoriile aflate sub jurisdicia lor.

Articolul 1

„Toate fiintele umane se nasc libere si egale in demnitate si drepturi. Ele sunt inzestrate cu ratiune si constiinta si trebuie sa se comporte unele fata de altele in spiritul fraternitatii”.

Articolul 2

„Fiecare om se poate prevala de toate drepturile si libertatile proclamate in prezenta declaratie, fara nici un fel de deosebire, ca de pilda deosebirea de rasa, culoare, sex, limba, religie, opinie politica sau orice alta opinie, de origine nationala sau sociala, avere, nastere sau orice alte imprejurari.

In afara de aceasta nu se va face nici o deosebire dupa statutul politic, juridic sau international al tarii sau al teritoriului de care tine o persoana, fie ca aceasta tara sau teritoriu sunt independente, sub tutela, neautonome sau supuse vreunei alte limitari de suveranitate”.

Articolul 3

„Orice fiinta umana are dreptul la viata, la libertate si la securitatea persoanei sale”.

Articolul 4

„Nimeni nu va fi tinut in sclavie, nici in servitute; sclavajul si comertul cu sclavi sunt interzise sub toate formele lor.”

Articolul 5

„Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”.

Articolul 6

„Fiecare om are dreptul sa i se recunoasca pretutindeni personalitatea juridica”.

Articolul 7

„Toti oamenii sunt egali in fata legii si au, fara nici o deosebire, dreptul la o protectie egala impotriva oricarei discriminari care ar viola prezenta declaratie si impotriva oricarei provocari la o asemenea discriminare”.

Articolul 8

„Orice persoana are dreptul la satisfactia efectiva din partea instantelor juridice nationale competente impotriva actelor care violeaza drepturile fundamentale ce-i sunt recunoscute prin constitutie si lege”.

Articolul 9

„Nimeni nu trebuie sa fie arestat, detinut sau exilat in mod arbitrar”.

Articolul 10

„Orice persoana are dreptul in deplina egalitate de a fi audiata in mod echitabil de catre un tribunal independent si impartial care va hotari fie asupra drepturilor si obligatiilor sale, fie asupra temeiniciei oricarei acuzari in materie penala indreptata impotriva sa”.

Articolul 11.1

„Orice persoana acuzata de comiterea unui act cu caracter penal, are dreptul sa fie presupusa nevinovata, pana cand vinovata sa va fi stabilita in mod legal in cursul unui proces public in care i-au fost asigurate toate garantiile necesare apararii sale”.

Articolul 11.2

„Nimeni nu va fi condamnat pentru actiuni sau omisiuni care nu constituiau, in momentul cand au fost comise, un act cu caracter penal, conform dreptului national sau international. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsa, decat aceea care era aplicabila cand a fost savarsit actul cu caracter penal”.

Articolul 12

„Nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare in viata sa personala, in familia sa, in domiciliul lui sau in corespondenta sa, nici la atingeri aduse onoarei si reputatiei sale. Orice persoana are dreptul la protectia legii impotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri”.

Articolul 13.1

„Orice persoana are dreptul de a circula in mod liber si de a-si alege resedinta in interiorul granitelor unui stat”.

Articolul 13.2

„Orice persoana are dreptul de a parasii orice tara, inclusiv a sa, si de a reveni in tara sa”.

Articolul 14.1

„In caz de persecutie, orice persoana are dreptul de a cauta azil si de a beneficia de azil in alte tari”.

Articolul 14.2

„Acest drept nu poate fi invocat in caz de urmarire ce rezulta in mod real dintr-o crima de drept comun sau din actiuni contrare scopurilor si principiilor Organizatiei Natiunilor Unite”.

Articolul 15.1

„Orice persoana are dreptul la o cetatenie”.

Articolul 15.2

„Nimeni nu poate fi lipsit in mod arbitrar de cetatenia sa, sau de dreptul de a-si schimba cetatenia”.

Articolul 16.1

„Cu incepere de la implinirea varstei legale, barbatul si femeia, fara nici o restrictie in ceea ce priveste rasa, nationalitatea sau religia, au dreptul de a se casatori si de a intemeia o familie. Ei au drepturi egale la contractarea casatoriei, in decursul casatoriei si la desfacerea ei”.

Articolul 16.2

„Casatoria nu poate fi incheiata decat cu consimtamantul liber si deplin al viitorilor sotii”.

Articolul 16.3

„Familia constituie elementul natural si fundamental al societatii si are dreptul la ocrotire din partea societatii si a statului”.

Articolul 17.1

„Orice persoana are dreptul la proprietate, atat singura cat si in asociatie cu altii”.

Articolul 17.2

„Nimeni nu poate fi lipsit in mod arbitrar de proprietatea sa”.

Articolul 18

„Orice om are dreptul la libertatea gandirii, de cunostinta si religie; acest drept include libertatea de a-si schimba religia sau convingerea precum si libertatea de a-si manifesta religia sau convingerea, singur sau impreuna cu altii, atat in mod public cat si privat, prin invatatura, practici religioase, cult si indeplinirea ritualurilor”.

Articolul 19

„Orice om are dreptul la libertatea opiniilor si exprimarii; acest drept include libertatea de a avea opinii fara imixtiune din afara, precum si libertatea de a cauta, de a primi si de a raspandi informatii si idei prin orice mijloace si independent de frontierele de stat”.

Articolul 20.1

„Orice persoana are dreptul la libertatea de intrunire si asociere pasnica”.

Articolul 20.2

„Nimeni nu poate fi silit sa faca parte dintr-o asociatie”.

Articolul 21.1

„Orice persoana are dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice ale tarii sale, fie direct, fie prin reprezentantii liber alesi”.

Articolul 21.2

„Orice persoana are dreptul de acces egal la functiile publice din tara sa”.

Articolul 21.3

„Vointa poporului trebuie sa constituie baza puterii de stat; aceasta vointa trebuie sa fie exprimata prin alegeri nefalsificate, care sa aiba loc in mod periodic prin sufragiu universal, egal si exprimat prin vot secret sau urmand o procedura echivalenta care sa asigure la libertatea votului”

Articolul 22

„Orice persoana in calitatea sa de membru al societatii, are dreptul la securitate sociala, ea este indreptatita ca prin efortul national si colaborarea internationala, tinandu-se seama de organizarea si resursele fiecarei tari, sa obtina realizarea drepturilor economice, sociale si culturale indispensabile pentru demnitatea sa si libera dezvoltare a personalitatii sale”.

Articolul 23.1

„Orice persoana are dreptul la munca, la libera alegere a muncii sale, la conditii echitabile si satisfacatoare de munca, precum si la ocrotirea impotriva somajului”.

Articolul 23.2

„Toti oamenii, fara nici o discriminare, au dreptul la salariu egal pentru munca egala”.

Articolul 23.3

„Orice om care munceste are dreptul la o retribuire echitabila si satisfacatoare care sa-i asigure atat lui, cat si familiei sale, o existenta conforma cu demnitatea umana si completata, la nevoie, prin alte mijloace de protectie sociala”.

Articolul 23.4

„Orice persoana are dreptul de a intemeia sindicate si de a se afilia la sindicate pentru apararea intereselor lor”.

Articolul 24

„Orice persoana are dreptul la odihna si recreatie, inclusiv la o limitare a zilei de munca si la concedii periodice platite”.

Articolul 25.1

„Orice om are dreptul la un nivel de trai care sa-i asigure sanatatea si bunastarea lui si a familiei sale, cuprinzand hrana, imbracamintea, locuinta, ingrijirea medicala, precum si serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare in caz de somaj, boala, invaliditate, vaduvie, batranete sau in celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistenta, in urma unor imprejurari independente de vointa sa”.

Articolul 25.2

„Mama si copilul au dreptul la ajutor si ocrotire deosebite. Toti copiii, fie ca sunt nascuti in cadrul unei casatorii, sau in afara acesteia, se bucura de aceeasi protectie sociala”.

Articolul 26.1

„Orice persoana are dreptul la invatatura. Invatamantul trebuie sa fie gratuit, cel putin in ceea ce priveste invatamantul elementar si general. Invatamantul tehnic si profesional trebuie sa fie la indemana tuturor, iar invatamantul superior trebuie sa fie de asemenea egal accesibil tuturor, pe baza de merit.”

Articolul 26.2

„Invatamantul trebuie sa urmareasca dezvoltarea deplina a personalitatii umane si intarirea respectului fata de drepturile omului si libertatile fundamentale. El trebuie sa promoveze intelegerea, toleranta, prietenia intre toate popoarele si toate grupurile rasiale sau religioase, precum si dezvoltarea Organizatiei Natiunilor Unite pentru mentinerea pacii”.

Articolul 26.3

„Parintii au dreptul de prioritate in alegerea felului de invatamant pentru copiii lor minori”.

Articolul 27.1

„Orice persoana are dreptul de a lua parte in mod liber la viata culturala a colectivitatii, de a se bucura de arte si de a participa la progresul stiintific si la binefacerile lui”.

Articolul 27.2

„Fiecare om are dreptul la ocrotirea intereselor morale si materiale care decurg din orice lucrare stiintifica, literara sau morala al carei autor este”.

Articolul 28

„Orice persoana are dreptul la o oranduire sociala si internationala in care drepturile si libertatile expuse in prezenta declaratie pot fi pe deplin infaptuite”.

Articolul 29.1

„Orice persoana are indatoriri fata de colectivitate, deoarece numai in cadrul acesteia este posibila dezvoltarea libera si deplina a personalitatii sale”.

Articolul 29.2

„In exercitarea drepturilor si libertatilor sale, fiecare om nu este supus decat numai ingradirilor stabilite prin lege, exclusiv in scopul de a asigura cuvenita recunoastere si respectare a drepturilor si libertatilor altora si ca sa fie satisfacuta justele cerinte ale moralei, ordinii publice si bunastarii generale intr-o societate democratica”.

Articolul 29.3

„Aceste drepturi si libertati nu vor putea fi in nici un caz exercitate contrar scopurilor si principiilor Organizatiei Natiunilor Unite”.

Articolul 30

„Nici o dispozitie a prezentei Declaratii nu poate fi interpretata ca implicand pentru vreun stat, grupare sau persoana, dreptul de a se deda la vreo activitate sau de a savarsi vreun act indreptat spre desfiintarea unor drepturi sau libertati enuntate in prezenta Declaratie

Sumarul Drepturilor din Convenția despre Drepturile Copiilor

- Copii au dreptul de a fi cu familiile lor sau cu cei care îi vor îngriji cel mai bine
- Copii au dreptul la hrană și apă curată suficientă
- Copii au dreptul la un standard de viață adecvat
- Copii au dreptul la îngrijire medicală
- Copii cu nevoi speciale au dreptul la îngrijire specială și trening.
- Copii au dreptul la joacă
- Copii au dreptul la educație gratuită
- Copii au dreptul să fie protejați și nu vătămați sau neglijați
- Copii nu au voie să fie folosiți ca muncitori ieftini sau soldați
- Copii au dreptul să vorbească în limba lor maternă și să practice religia și cultura lor
- Copii au dreptul să-și exprime propriile opinii și să se întrunească pentru a-și expune punctele de vedere